

ЗВІТ КОНФЕРЕНЦІЇ

УКРАЇНА ТА СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО:

РОЗБУДОВА ЕФЕКТИВНОГО
ПАРТНЕРСТВА ЗАРАДИ РОЗВИТКУ

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ
З МІГРАЦІЇ (МОМ)
КИЇВ, 2013

ЗМІСТ

3	ПРЕДСТАВНИЦТВО МОМ В УКРАЇНІ	25	ПЕРША МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СПРИЯТИ СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»
4	ПРОГРАМА ТА УЧАСНИКИ		
7	РЕЗЮМЕ КОНФЕРЕНЦІЇ	36	ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»
12	ВСТУПНІ ПРОМОВИ		
17	КЛЮЧОВА ПРОМОВА	54	ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Публікацію підготовлено в рамках проекту технічного співробітництва «Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами» в Україні, що фінансується Європейським Союзом та впроваджується Міжнародною організацією праці (МОП) та Міжнародною організацією з міграції (МОМ). Думки, виражені у цьому звіті, належать їх авторам і не обов'язково відображають позицію ЄС, МОП чи МОМ.

ПРЕДСТАВНИЦТВО МОМ В УКРАЇНІ

Заснована в 1951 році, Міжнародна організація з міграції (МОМ) тісно співпрацює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами для сприяння гуманній та впорядкованій міграції для загального блага. До її складу входить 151 країна, ще 12 країн мають статус спостерігачів. МОМ має представництва у понад 100 країнах світу.

МОМ надає послуги та рекомендації урядам і мігрантам. Діяльність МОМ спрямована на забезпечення врегульованого та гуманного управління міграцією, міжнародне партнерство у вирішенні міграційних питань, а також на надання гуманітарної підтримки мігрантам, які її потребують.

МОМ визнає зв'язок між міграцією та економічним, соціальним і культурним розвитком, а також право на свободу переміщення.

Представництво МОМ в Україні почало працювати у 1996 році, коли Україна отримала статус країни-спостерігача в Організації. У 2001 році Україна звернулася із запитом про надання їй статусу країни-члена МОМ, і у 2002 році Парламент України ратифікував угоду про членство України в Організації.

МОМ має аналогічні привілеї та імунітети, що їх мають спеціалізовані установи ООН, незважаючи на те, що вона не є Агентством

системи ООН, однак є членом Представницької Групи ООН в Україні.

Діяльність Представництва МОМ в Україні спрямована на сприяння усвідомленню можливостей і проблем міграції в українському контексті. Максимізація цих можливостей і зведення до мінімуму проблем, викликаних міграційними переміщеннями – це керівні принципи всіх заходів і програм Представництва.

Представництво МОМ в Україні протидіє торгівлі людьми, надає допомогу Уряду у протидії нерегульованій міграції та покращенні системи управління міграційними процесами, а також розробляє політику в галузі охорони здоров'я, яка враховувала б мігрантів. МОМ в Україні також долучається до вивчення та стимулювання легальних каналів працевлаштування українських трудових мігрантів, використання потенціалу міграції для розвитку країни, бере участь у програмах інтеграції етнічних меншин, популяризації культурного розмаїття та протидії ксенофобії і нетерпимості.

Протягом 17 років діяльності в Україні МОМ надала допомогу більш ніж 300 тис. мігрантів (громадян України та інших держав), потенційних мігрантів, постраждалих від торгівлі людьми та іншим вразливим групам безпосередньо або через своїх партнерів по проектах.

УКРАЇНА ТА СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО:

РОЗБУДОВА ЕФЕКТИВНОГО ПАРТНЕРСТВА ЗАРАДИ РОЗВИТКУ
КИЇВ, 23 ТРАВНЯ 2013

Учасники першої модереної дискусії «Потенціал діаспори сприяти соціальному та економічному розвитку України»

ПРОГРАМА ТА УЧАСНИКИ

ВСТУПНЕ СЛОВО

Манфред Профазі, Голова Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні
Сергій Савчук, Національний координатор Міжнародної організації праці (МОП) в Україні
Ендрю Разбаш, Радник-посланник, Керівник програм зовнішньої допомоги, Представництво Європейського Союзу в Україні

КЛЮЧОВА ПРОМОВА

МІЖНАРОДНІ НАПРАЦЮВАННЯ В СФЕРІ МІГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Тагід Паша, Головний спеціаліст з трудової міграції та людського розвитку, штаб-квартира МОМ (Женева)

ПЕРША МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ

«ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СПРИЯТИ СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Модератор: Алла Атаманенко, Директор Інституту дослідження української діаспори

1. Українська громада за кордоном: основні країни проживання, кількість та рівні організації

Михайло Ратушний, Голова Української Всесвітньої Координаційної Ради (УВКР)

2. Збереження національної ідентичності закордонних українців та рівень інтегрованості української діаспори в країнах проживання

Іван Драч, Голова Товариства зв'язків з українцями за межами України «Україна—Світ»

3. Трудові мігранти та їхній внесок у соціально-економічний розвиток України

Олена Малиновська, Головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

4. Асоціації діаспори як зв'язок між країнами походження та проживання

Ольга Гарасимчук, заступник Голови Асоціації українців Португалії

5. Найефективніші канали поширення інформації щодо працевлаштування та бізнесу в Україні серед української діаспори за кордоном: результати оцінки МОМ

Запрошені учасники, на першому плані пан Віктор Гіржов, Український Конгрес Росії

Анастасія Винниченко, Спеціаліст з питань трудової міграції, Представництво МОМ в Україні

6. Вплив української діаспори та українських трудових мігрантів на становлення громадянського суспільства в Україні на шляху до європейської інтеграції

Михайло Петруняк, Президент асоціації українців Іспанії «Україна», керівник соціально-правничого напрямку Комісії у справах трудових мігрантів УВКР, радник Голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації з питань євроінтеграції та інвестицій, головний редактор газети «Європейський українець»

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ

«ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Модератор: Таня Дедовіч, Координатор з питань трудової міграції та людського розвитку, Регіональний офіс МОМ для країн Південно-Східної та Східної Європи та Центральної Азії

1. Розробка плану дій для залучення діаспори до розвитку: міжнародні практики та програми

Таня Дедовіч, Координатор з питань трудової міграції та людського розвитку, Регіональний офіс МОМ для країн Південно-Східної та Східної Європи та Центральної Азії

2. Захист прав та забезпечення благополуччя мігрантів

Валерій Пацкан, Голова Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин

3. Політика та майбутні плани Уряду щодо залучення української діаспори до розвитку

Ярослав Баран, заступник Директора Департаменту зв'язків із закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва Міністерства закордонних справ України

4. Консолідація держави та діаспори: світовий та український контекст

Оксана П'ятковська, Науковий співробітник Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків із діаспорою Національного університету «Львівська політехніка»

5. Проблеми асоціацій української діаспори за кордоном та шляхи їх розв'язання

Віктор Гіржов, Відповідальний секретар Українського конгресу Росії

Тетяна Кузик, Голова Центральної координаційної ради українських асоціацій Італії, радник з питань Східної Європи Міської ради Рима

Запрошені гості, на передньому плані Регіональний представник УВКБ ООН пан Олдріх Андрисек

РЕЗЮМЕ КОНФЕРЕНЦІЇ

23 травня 2013 року міжнародні й українські фахівці, законодавці та представники української діаспори зібралися в Києві, щоб обговорити проблеми, які стоять перед українськими громадянами за кордоном, а також вивчити потенційний внесок українців за кордоном у розвиток України на місцевому, регіональному та національному рівнях, на конференції, яку було організовано Міжнародною організацією з міграції (МОМ) в рамках проекту «Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами», що фінансується Європейським Союзом.

З метою зміцнення діалогу з питань міграції, діаспори та розвитку, МОМ організувала одноденну конференцію, присвячену таким темам: **у чому полягає потенціал української діаспори, яким чином вона може долучитися до соціального та економічного розвитку України, і як Уряд може ефективніше залучати українську діаспору до розвитку країни.**

Конференцію відкрили Манфред Профазі, Голова Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, Сергій Савчук, Національний координатор Міжнародної організації праці (МОП) в Україні, та Ендрю Разбаш, Радник-посланник, Керівник програм зовнішньої допомоги Представництва Європейського Союзу в Україні.

МАНФРЕД ПРОФАЗІ, Голова Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, повідомив присутнім, що в залежності від визначень, розмір української діаспори становить від 12 до 20 млн осіб, при цьому найбільші українські громади мешкають у Росії, Канаді та Сполучених Штатах. Значна кількість українців також проживає у країнах ЄС. За словами пана Профазі, загальний потенціал розвитку діаспор може сягати значного рівня не лише завдяки заохоченню інвестицій та більш ефективному використанню грошових переказів, але також завдяки підтримці кругообігу навичок, знань і нових технологій, обміну досвідом, започаткуванню інституційних партнерств. МОМ готова надавати підтримку і допомогу українському Уряду із використання потенціалу української діаспори та її фінансового і соціального капіталу.

СЕРГІЙ САВЧУК, Національний координатор Міжнародної організації праці (МОП) в Україні, зазначив, що існує необхідність у підвищенні ефективності управління трудовою міграцією з метою розширення її потенціалу для країн походження і призначення, а також на благо мігрантів та їхніх громад.

ЕНДРЮ РАЗБАШ, Радник-посланник, Керівник програм зовнішньої допомоги Представництва Європейського Союзу в Україні, підкрес-

лив важливість ролі діаспори у процесі допомоги Україні на шляху реформ та європейської інтеграції. Він зазначив, що реалізація Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, яка, ймовірно, буде підписана у Вільнюсі в листопаді 2013 року, є не лише однією з основних можливостей, але і одним із серйозних викликів для України. У зв'язку з цим, досвід української діаспори може допомогти відповісти на виклики і реалізувати можливості.

ТАГІД ПАША, Головний фахівець з трудової міграції та людського розвитку штаб-квартири МОМ (Женева), який був основним доповідачем конференції, повідомив, що цього року Генеральна Асамблея ООН збереться аби вдруге у своїй історії провести діалог на тему, як взаємопов'язані міграція та розвиток. Він підкреслив, що якщо ефективно управляти міграцією, захищати права мігрантів та залучати до цього процесу діаспору, можливо досягнути значного позитивного впливу на розвиток усіх сторін процесу міграції, країн походження, країн призначення і самих мігрантів.

ПЕРША МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ була присвячена вивченню потенціалу української діаспори сприяти соціальному і економічному розвитку України.

МИХАЙЛО РАТУШНИЙ, Голова Української Всесвітньої Координаційної Ради (УВКР), представив огляд українських громад діаспори за кордо-

ном, основні країни їхнього проживання, розмір і рівні організації. Він підкреслив, що Україна має одну з найбільших діаспор у світі і що українці за кордоном і в Україні є частиною одного загально-го українського гуманітарного та культурного простору. Українська діаспора є активним лобістом підписання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, яку має бути підписано наприкінці 2013 року.

ІВАН ДРАЧ, Голова Товариства зв'язків з українцями за межами України «Україна—Світ», говорив про важливість збереження національної ідентичності української діаспори та рівні інтеграції діаспори в країнах призначення. Згідно з переписами населення в основних країнах проживання, кількість осіб, які ідентифікують себе громадянами українського походження, зменшується. Саме тому необхідно забезпечити потужну підтримку з боку України у збереженні культурних, соціальних та економічних зв'язків.

Українські емігранти дуже часто стають важливими учасниками соціально-економічного розвитку, зауважила **ОЛЕНА МАЛИНОВСЬКА**, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень. Вона зазначила, що трудова міграція впливає на соціально-економічний розвиток України. Пані Малиновська звернула увагу на приватні грошові перекази трудових мігрантів до своїх країн походження: Національний банк України підрахував, що 2012 року в Україну було перераховано 7,5 млрд доларів США, що покращило рівень

добробуту українських сімей та знизило рівень бідності в Україні. Грошові перекази мають стабілізуючу й антикризову цінність. Зокрема, у кризовому 2009 році вони перевищили прямі іноземні інвестиції в українську економіку.

ОЛЬГА ГАРАСИМЧУК, заступник Голови Асоціації українців Португалії, також зосередила увагу присутніх на зв'язку між асоціаціями діаспори, рідними країнами та приймаючими країнами, забезпеченні підтримки мігрантів, потребі у різноманітних соціальних та юридичних послугах для українських громадян за кордоном. За її словами, існують великий потенціал і можливості для проектів економічного співробітництва між українцями в Україні і в Португалії, де вони можуть знайти партнерів, які є культурно і економічно більш обізнаними і поінформованими про специфіку ведення бізнесу в Португалії, за умови, що такі проекти й ініціативи реалізуються за підтримки українського уряду.

Для українців, які мешкають за кордоном, та їхнього потенційного внеску в розвиток України, забезпечення ефективної комунікації є надзвичайно важливою умовою. Тому Представництво МОМ в Україні провело оцінку найкращих способів і каналів інформування діаспори стосовно працевлаштування і можливостей ведення бізнесу в Україні, результати якої були представлені **АНАСТАСІЄЮ ВИННИЧЕНКО**, спеціалістом із питань трудової міграції Представництва МОМ. Вона підкреслила, що найефективні-

шим каналом комунікації вважається мережа Інтернет, тому український Уряд, об'єднання діаспор та засоби масової інформації повинні зайнятися подальшим вивченням можливостей створення єдиного спеціалізованого веб-сайту, а також використовувати нові соціальні медіа для того, щоб заохочувати регулярний обмін інформацією із українцями, які мешкають за кордоном.

В останньому виступі модерованої дискусії, який виступив **МИХАЙЛО ПЕТРУНЯК**, президент Асоціації українців Іспанії «Україна», керівник соціально-правничого напрямку Комісії у справах трудових мігрантів УВКР, радник голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації з питань євроінтеграції та інвестицій, головний редактор газети «Європейський українець», йшлося про внесок української діаспори та українських трудових мігрантів у розвиток громадянського суспільства в Україні на шляху до європейської інтеграції. Пан Петруняк підкреслив, що українська діаспора залучена до розвитку України на різних рівнях. Наприклад, вона бере участь у виборах в якості міжнародних спостерігачів, підтримуючи тим самим процеси демократизації України, або ж свого часу лобювала вступ України до СОТ. Михайло Петруняк також наголосив, що українські громадяни, які виїжджають за кордон, мають численні позитивні здобутки, зокрема формування нових навичок, вивчення нових культур, сприяння поширенню інформації про власну країну, і повернення на батьківщину з метою сприяння соціально-економічному розвитку України.

Першу сесію завершила модератор пані **АЛЛА АТАМАНЕНКО**, директор Інституту досліджень української діаспори, яка підкреслила, що українська діаспора має великий потенціал зробити свій внесок у соціально-економічний розвиток України, зокрема людський, соціальний, фінансовий, а також інтелектуальний капітал. Таким чином, Уряд України має розробити і проводити подальше вдосконалення власної політики задля того, щоб ефективніше залучати даний потенціал до розвитку України на різних рівнях.

Другу модеровану дискусію під назвою «Залучення української діаспори до розвитку України» відкрила пані **ТАНЯ ДЕДОВІЧ**, координатор з питань трудової міграції та людського розвитку, регіональний офіс МОМ для країн Південно-Східної та Східної Європи та Центральної Азії, яка представила міжнародні практики формування плану дій для залучення діаспор до розвитку. Вона звернула увагу, що для забезпечення ефективної участі діаспори у розвитку країни, Уряд має визначити цілі і можливості їх досягнення, а також познайомитися із діаспорою та зміцнити взаємну довіру, мобілізувати всі зацікавлені сторони і, зрештою, розробити ефективну стратегію залучення діаспори.

Важливі проблеми, пов'язані з міграцією, піднімав пан **ВАЛЕРІЙ ПАЦКАН**, Голова Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, який звернув увагу на перелік основних завдань для України як країни походження

мігрантів. За словами пана Пацкана, існує необхідність зведення до мінімуму нерегульованої зовнішньої трудової міграції українців. Він підкреслив, що держава повинна контролювати зовнішню трудову міграцію, створювати сприятливі умови для повернення українських громадян, зокрема розвивати сучасний мобільний внутрішній ринок праці з достатньою кількістю робочих місць і гідною заробітною платнею. Серед інших запропонованих заходів пан Пацкан відзначив необхідність посилення соціального і правового захисту українських громадян за кордоном і зміцнення міжнародного співробітництва з метою сприяння їх переміщенню через кордони.

ЯРОСЛАВ БАРАН, заступник Директора Департаменту зв'язків із закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва Міністерства закордонних справ України, підкреслив, що головна мета Міністерства закордонних справ полягає у підтримці українців за кордоном у збереженні своєї національної ідентичності, зокрема культурної та мовної спадщини. У зв'язку з цим, МЗС ухвалило програму співпраці з українцями за кордоном до 2015 року, яка передбачає виділення коштів на реалізацію заходів та діяльність, спрямовану на досягнення цієї мети.

ОКСАНА П'ЯТКОВСЬКА, науковий співробітник Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків із діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», звернула увагу на консолідацію України та її діаспори в глобальному

та українському контекстах. Вона підняла ключові запитання, на які Україні потрібно відповісти для розробки та реалізації ефективної політики залучення членів діаспори: хто вони? де вони перебувають? яким чином вони повинні бути залучені? який результат ми хочемо отримати від даної співпраці?

Два останні промовці, **ВІКТОР ГІРЖОВ**, відпівдальний секретар Українського Конгресу Росії, і **ТЕТЯНА КУЗИК**, Голова Центральної координаційної ради українських асоціацій Італії, Радник з питань країн Східної Європи Міської ради Рима, підняли проблеми, які стоять перед асоціаціями діаспори за кордоном, і шляхи їх вирішення. Доповідачі підкреслили відсутність підтримки з боку України, що призводить до втрати ідентичності, порушення прав людини і трудових прав українців за кордоном, відсутність соціального захисту, брак інтересу закордонних українців до участі в суспільному житті України. Саме тому, за словами доповідачів, необхідно залучати українців до роботи посольств України у країнах їхнього проживання, організувати культурні, економічні заходи та налагоджувати ділові стосунки, адаптувати міграційне законодавство відповідно до міжнародних стандартів і створювати прозорі економічні умови для повернення українців, їх працевлаштування та інвестицій.

Модератор пані **ТАНЯ ДЕДОВІЧ** завершила сесію, зазначивши, що процес вивчення української діаспори і просування України за кордоном уже розпочато. Існує чимала зацікавленість в європейських країнах, де мешкає велика кількість

українців, проте слід також брати до уваги, що найчисленніша діаспора українців мешкає у Росії. МОМ готова допомогти у започаткуванні діалогу та у співпраці з Урядом України щодо розробки ефективної політики залучення української діаспори до розвитку.

Дискусію завершив пан **ТАГІД ПАША**, який підкреслив важливість продуктивної дискусії та наголосив на розмаїтті засобів, які має діаспора, щоб сприяти економічному розвитку України. Потенціал української діаспори сприяти соціально-економічному розвитку України є значним, тому український Уряд має докладати більших зусиль для надання кращої підтримки українцям за кордоном, збереження їхньої національної та культурної ідентичності, розробки ефективної політики управління міграцією для розвитку на національному, регіональному та місцевому рівнях. Почуття національної ідентичності українців є сильним, діаспора добре організована, тому необхідно її залучати як важливого партнера, розробляти ефективні програми щодо повернення та реінтеграції, фінансової грамотності, працевлаштування, а також інвестування та розвитку бізнесу. МОМ готова і надалі підтримувати та поширювати світовий досвід в усіх зазначених сферах.

Голова Представництва МОМ в Україні пан **МАНФРЕД ПРОФАЗІ** виголосив заключне слово. Він подякував спікерам, модераторам та високоповажним учасникам конференції за продуктивну дискусію, що стала важливою частиною діалогу щодо міграції та розвитку в Україні.

ВСТУПНІ ПРОМОВИ

МАНФРЕД ПРОФАЗІ

ГОЛОВА ПРЕДСТАВНИЦТВА
МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
З МІГРАЦІЇ (МОМ) В УКРАЇНІ

У світі підвищеної мобільності трудові мігранти та їхні спільноти відіграють дедалі важливішу роль у розвитку країн походження і країн проживання. Ці спільноти формують транскордонні зв'язки, володіють знаннями і ресурсами, які мають неоціненне значення для країн походження та проживання. Сьогодні постійно зростає усвідомлення того, що ці ресурси можна ефективніше використовувати для зміцнення гуманітарних, інтелектуальних, економічних і культурних

зв'язків між країнами проживання та країнами походження.

Сьогодні також зростає обізнаність країн світу стосовно своїх діаспор та їх потенціалу щодо зменшення рівня бідності, соціального розвитку та економічного зростання. Це спричинило появу ініціатив у галузі збору даних, у залученні діаспори до взаємодії, в адвокації подвійного громадянства і позитивного сприйняття експатріантів у країнах проживання і походження. Поширення організованих ініціатив діаспори відповідає

зміцненню громадянського суспільства як основного чинника впливу на розвиток країни. У багатьох випадках діаспора виступає агентом лобіювання і таким чином здійснює вплив на громадську думку стосовно експатріантів за кордоном. Інтернет та інші телекомуніційні засоби відіграють важливу роль у зростанні таких ініціатив, тоді як сучасні транспортні системи сприяють мобільності. Нарешті, визнання обмежень багатьох традиційних політик у галузі розвитку сприяє вивченню нових і додаткових шляхів у цій сфері.

Проте існують певні обмеження щодо участі діаспори у формуванні сучасної політики розвитку. Насамперед, міграційні явища загалом не дуже добре інтегровані у формування політики розвитку, багато програм розроблено без врахування знань та ресурсів діаспори. Наприклад, дуже мало державних стратегій розвитку залучають громади діаспори як офіційних партнерів. Мало досліджень вимірюють реальний вплив діаспори на процес розвитку за рахунок торгівлі, інвестицій, ділових обмінів, соціальних мереж і трансфертів людського капіталу, тим самим обмежуючи дані про економічний та соціальний внесок діаспори. Ще менше досліджень розглядають зацікавленість країн проживання і країн походження у транснаціональних спільнотах або аналізують можливі конфлікти цих інтересів.

Те ж саме характерно і для України, де ефективне використання людського, фінансового і соціального капіталу діаспори все ще залишається складним завданням для держави. Було докладено чимало зусиль, які сприяли прийняттю Державної програми співпраці із закордонними українцями до 2015 року, що передбачає низку культурних, освітніх та інших заходів, спрямованих на підтримку українців за кордоном. Ще одним кроком до ефективнішої та потужнішої співпраці з діаспорою можна вважати План заходів із реалізації концепції державної міграційної політики, в якому згадується, зокрема, участь української діаспори у вирішенні питань розвитку України, надання пільг українським громадянам, які повертаються на батьківщину, і створення стимулів для такого повернення.

Однак, цього ще не достатньо для того, щоб розробити комплексну політику щодо залучення української діаспори до соціально-економічного розвитку України. Тому сьогодні ця конференція має на меті об'єднати представників української діаспори, Уряду, Парламенту, та експертів з міграції та діаспори для того, щоб вивчити потенціал діаспори щодо сприяння соціально-економічному розвитку України на місцевому, регіональному та національному рівнях, щоб обговорити проблеми, що стоять перед українськими громадянами за кордоном і перед Урядом, а також дослідити шляхи залучення до конструктивного діалогу з питань міграції та розвитку.

СЕРГІЙ САВЧУК

НАЦІОНАЛЬНИЙ КООРДИНАТОР
МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРАЦІ (МОП) В УКРАЇНІ

В епоху глобалізації майже всі країни світу беруть участь у міграції в якості країн походження, призначення, транзиту або ж у всіх трьох якостях одночасно. Близько 214 млн людей, або 3% всього населення Землі, становлять мігранти, і майже 90% цієї кількості, за оцінками МОП, становлять трудові мігранти та їхні сім'ї. У країнах призначення сотні мільйонів міжнародних мігрантів сприяють економічному зростанню та розвитку людського потенціалу цих країн, вони збагачують суспільство через культурне розмаїття, обмін знаннями та технологіями, а також покращують демографічний баланс населення.

Мобільність населення зменшує дисбаланс ринку праці, сприяє обміну досвідом та ідеями, підготовці молодого покоління. У країнах походження грошові перекази мігрантів сприяють розвитку економіки цих країн та поліпшують рівень життя сімей, які вони залишають. У кризовому 2009 році трудові мігранти пере-

слали додому 316 млрд доларів США, що безперечно є вагомим фактором сприяння стабільності економіки їхніх країн. Країни походження дедалі частіше включають міграцію до своїх стратегій скорочення бідності. Ці країни також розширюють зусилля спрямовані на захист своїх громадян за кордоном, та сприяють їх поверненню та реінтеграції.

Україна є однією з основних країн походження трудових мігрантів. За різними оцінками, від півтора до трьох мільйонів українців працюють за кордоном, а обсяг

грошових переказів становить близько 7 млрд доларів США щорічно.

У той час як міжнародна міграція може формувати позитивний досвід для трудових мігрантів, для багатьох із них погані умови праці та життя, зокрема мізерна заробітна плата, небезпечні умови праці, відсутність системи соціального захисту, позбавлення основоположних прав у сфері праці, дискримінація та ксенофобія є реаліями сьогодення. Саме тому, підходи МОП до міжнародної трудової міграції мають за мету забезпечення для трудових мігрантів гідних умов праці, дотримання їхніх трудових прав та прав людини.

Ефективне управління трудовою міграцією можливе лише за умов співробітництва між країнами походження і призначення трудових мігрантів на основі міжнародних стандартів і політики, які забезпечують захист трудовим мігрантам. У цьому сенсі дво- або багаторонні угоди про соціальне забезпечення є важливими для того, щоб періоди зайнятості, накопичені в інших країнах-учасниках таких угод, враховувалися для гарантування права на соціальне забезпечення після накопичення відповідного кваліфікаційного періоду.

Україна вжила низку заходів у напрямі укладання двосторонніх угод щодо соціального забезпечення з основними країнами призначення українських трудових мігрантів. Україна вже уклала угоди про соціальне забезпечення з Болгарією, Іспанією, Латвією, Литвою, Португалією, Чеською Республікою,

Словаччиною, Естонією, та підписала угоди з Республікою Польща та Державою Ізраїль (готуються до ратифікації). Водночас, немає угод з країнами, де сформувалися численні громади українських трудових мігрантів, як то з Італією, Грецією тощо.

Деякі заходи, що їх наразі вживає Україна за підтримки МОП, сприятимуть більш ефективному використанню трудового потенціалу робочої сили в Україні та створять додаткові умови трудовим мігрантам для реалізації у сфері зайнятості. Йдеться про механізми визнання неформальної освіти та навичок. Наразі, в рамках проекту МОП/МОМ за участю Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти та науки, організацій роботодавців та працівників розроблено 15 кваліфікаційних стандартів щодо визнання неформальної освіти.

Для МОП співпраця між урядами, організаціями роботодавців та працівників, організаціями діаспор на національному та міжнародному рівнях здійснюється з метою сприяння більш ефективному управлінню трудовою міграцією.

Тристоронній підхід повинен бути головним принципом у процесі прийняття рішень у цій важливій сфері державної політики. Тісніше співробітництво між урядами та соціальними партнерами може допомогти у створенні ефективного процесу управління трудовою міграцією і кращої системи інформування про попит та пропозицію щодо трудових мігрантів, спираючись на оцінки ринку праці.

ЕНДРЮ РАЗБАШ

РАДНИК-ПОСЛАННИК,
КЕРІВНИК ПРОГРАМ
ЗОВНІШНЬОЇ ДОПОМОГИ,
ПРЕДСТАВНИЦТВО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
В УКРАЇНІ

Поточний рік є дуже важливим роком у розвитку стосунків між Україною і ЄС. Якщо Україна буде в змозі виконати умови, які було визначено ЄС, у Вільнюсі в листопаді цього року в рамках саміту Східного партнерства ми підпишемо Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Це буде, ймовірно, найбільш далекосяжна угода про асоціацію, яку Європейський Союз коли-небудь підписував із третьою країною. Таким чином, ми надамо Україні величезний шанс, якщо вона вирішить стати на європейський шлях розвитку.

Реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС буде не лише однією із основних можливостей, але й одним із найбільш серйозних викликів для України. Компетентність української діаспори може допомогти прийняти цей виклик і використати дану можливість. Члени діаспори володіють особливими навичками і мають конкретні знання, зокрема вміння і досвід лобіювання. Всі ці можливості можуть бути використані для того, щоб допо-

могти Україні йти шляхом європейського розвитку. Ми також хотіли б закликати українську діаспору допомогти Україні у вирішенні широкого спектру проблем, пов'язаних із міграцією, наприклад, проблем сімей трудових мігрантів, перетину кордону та віз.

Процитую знамениту інавгураційну промову президента Кеннеді: «Не запитуйте, що ваша країна може зробити для вас, запитайте, що ви можете зробити для своєї країни». Ми повністю підтримуємо розробку плану взаємодії діаспори у процесі європейського розвитку України.

КЛЮЧОВА ПРОМОВА:

МІЖНАРОДНІ НАПРАЦЮВАННЯ В СФЕРІ МІГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

ТАГІД ПАША

ГОЛОВНИЙ СПЕЦІАЛІСТ
З ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ
ТА ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ,
ШТАБ-КВАРТИРА МОМ (ЖЕНЕВА)

У світі безпрецедентної глобальної мобільності, транснаціональні спільноти людей, які пов'язані з більше ніж однією країною, стають дедалі звичайнішим явищем. Це мігранти або нащадки мігрантів (об'єднання, які часто називають діаспорами), чия ідентичність, реальна чи символічна, була сформована у результаті їхнього досвіду міграції. Діаспори фактично є транснаціональними спільнотами, тож ми можемо використовувати обидва терміни, говорячи про дані групи.

Транснаціональний характер діаспори означає, що роль цих громадян має вирішальне значення, коли йдеться про об'єднання країн і громад. Вони можуть звернутися до кількох мереж соціальних зв'язків, можуть розуміти різні ідентичності і розділяти почуття приналежності до більше ніж однієї громади. Сьогодні зростає визнання того, що ресурси діаспори можуть сприяти активізації торгівлі, інвестицій і культурних зв'язків між різними країнами, і що члени діаспори

є важливими учасниками процесу розвитку. Також зростає почуття спільної відповідальності між урядами цих країн перед транснаціональними спільнотами на основі політики посилення соціальної інтеграції і забезпечення ефективнішого соціального захисту з метою повного розкриття потенціалу членів діаспори.

Ключовим питанням залишається те, яким чином уряди, міжнародні організації, громадянське суспільство та приватний сектор можуть втілювати політику та реалізовувати програми на сприяння внескам членів діаспори у свої громади проживання та походження, а також, яким чином такі внески можуть сприяти розвитку цих країн.

МОМ визначила більше ніж 100 урядів, які мають окремі відомства або відділи з роботи з діаспорою. Цього року МОМ проведе першу у світі Конференцію відомств із роботи з діаспорою, яка слугуватиме форумом для держав-членів Організації, матиме на меті обмін ідеями і практиками.

Ресурси членів діаспори, які перетинають кордони, надзвичайно різноманітні, починаючи від культурного капіталу, навичок, знань та ідей, і закінчуючи фінансами і торговими зв'язками. Ці ресурси можуть принести користь різним зацікавленим сторонам у країнах походження та країнах, де проживають ці діаспорні громади. Загалом їх можна згрупувати таким чином: люд-

ський і соціальний капітал, економічний, а також культурний капітал.

Людський і соціальний капітал можна охарактеризувати як навички і знання діаспори, а також розширені мережі зв'язків, які підтримують її члени. Залученість членів діаспори може бути різною, від соціально-економічних внесків у країни, де вони проживають і працюють, до конкретної розбудови потенціалу в технічних секторах у країнах їхнього походження. Транснаціональні мережі партнерських стосунків, які вони підтримують, сприяють більш відкритому потоку торгівлі, інвестиціям, набуттю навичок і знань. Ці мережі стосунків ґрунтуються на відносинах з родиною, друзями, колегами або громадами.

Культурний капітал – це багате і різноманітне етнічне надбання, яке транснаціональні спільноти приносять із собою у суспільство, в якому вони проживають, а також прийняття нових цінностей та ідей, що стають частиною їхньої ідентичності. Культурний капітал не тільки сприяє створенню розмаїтого суспільства, яке є більш динамічним та інноваційним, але й зміцнює відносини між країнами. Ідеї та різні соціальні конструкти, якими володіють члени діаспори, можуть зруйнувати бар'єри між окремими групами і сприяти підвищенню гендерної рівності, встановленню миру та ефективнішій участі в політичних процесах у країнах, де такі громади проживають, і в країнах, із яких вони походять.

Економічний капітал – це не тільки грошові перекази та заощадження, які є лише невеликою частиною від загального потоку приватного капіталу. Економічний капітал також включає інвестиції членів діаспори у підприємницьку діяльність. Члени діаспорних спільнот матимуть перевагу у використанні нових економічних можливостей в країнах, де вони проживають, і в країнах, із яких вони походять. Окрім того, члени діаспори більше прагнуть вкладати кошти у країни свого походження завдяки особистим зв'язкам.

Для прикладу я хотів би навести афганську телекомунікаційну мережу мобільного зв'язку, яку було засновано за допомогою значних інвестицій одного американо-афганського бізнесмена. Наразі компанія є однією із найбільших в Афганістані. Даний член афганської діаспори був готовий інвестувати, у той час коли мультинаціональні компанії вважали такі інвестиції занадто ризикованими.

Коли ми говоримо про еміграцію кваліфікованих громадян з країни походження, ми часто говоримо про «відтік мізків», що означає зменшення кількості кваліфікованих людей у країні. Це може бути компенсовано іншими аспектами міграції, такими як імміграція, повернення, грошові перекази, які інвестуються в розвиток навичок, та інші ініціативи. Дослідження показали, що «відтік мізків» дійсно має місце у випадку, якщо частка громадян, які виїжджають, переважає 30% населення. Для найбідніших країн,

принаймні там, де «відтік мізків» нижче 5% населення країни, нація може отримати вигоду від перебування своїх більш кваліфікованих громадян за кордоном.

Занадто часто мігранти працюють на посадах нижче свого рівня кваліфікації і менш продуктивно, ніж вони могли б працювати, що призводить до так званого «марнотратства мізків». Саме тому бажано сприяти циркуляції інтелектуального капіталу, оскільки це заохочуватиме мігрантів повертатися в країну походження, стимулюватиме створення нових можливостей на ринку праці, у сфері зайнятості та інвестицій для того, щоб мігранти, які повернулися, могли використати свій досвід, набутий за кордоном, для внеску в економічний розвиток країни походження. Так, тайванські урядові технократи радилися зі своїми громадянами, які мешкали і працювали в Силіконовій долині у штаті Каліфорнія, США, щодо політики уряду, в результаті чого перейняли кілька елементів американської ринкової моделі розвитку. Це посприяло заснуванню науково-промислового парку Сінґджу та інвестуванню в наукові дослідження й освітні заклади, які були відкриті тайванськими репатріантами із Силіконової долини.

Масштабність програм, започаткованих МОМ і пов'язаних із роботою з діаспорою, є значною: від працевлаштування досвідчених людей у державних секторах управління в країнах, що відновлюються після кризи,

закінчуючи розвитком бізнесу шляхом використання підприємницького потенціалу транснаціональних спільнот та створення для них інформаційних вебресурсів, які пояснюють механізми грошових переказів і відображають порівняння витрат.

Враховуючи свій багаторічний досвід, МОМ розробила всебічний стратегічний підхід, що будується на принципі трьох «У»: Уможливити, залучити та Уповноважити транснаціональні спільноти як агентів розвитку.

УМОЖЛИВИТИ

Надзвичайно важливим аспектом є створення відповідних умов для надання транснаціональним спільнотам можливості стати ефективними агентами розвитку. Ступінь впливу діаспори безпосередньо залежить від здатності членів цих громад реалізувати свій потенціал і набути необхідних навичок та ресурсів, і, таким чином, сприяти економічному та соціальному прогресу. Заходи з підвищення добробуту членів діаспори передбачають зниження вразливості спільнот мігрантів шляхом отримання доступу до основних послуг, а також забезпечення дотримання соціальних прав мігрантів для максимального використання їхнього потенціалу в якості агентів розвитку. У випадку України можна назвати дві основні категорії: тимчасові трудові мігранти,

які нещодавно перетинали кордон, іноді незаконно, та українська діаспора, кілька поколінь якої вже прожили за кордоном і облаштувалися там. Члени цієї діаспори вже добре інтегровані в суспільство і не такі уразливі, як інші мігранти.

МОМ працює з урядами з метою зміцнення політичних та інституційних засад, які зменшують соціальні та фінансові ризики міграції. Зокрема, сприяння етичному найму робочої сили з метою захисту від жорстокого поводження та експлуатації; зниження витрат на грошові перекази; а також розробка інституційної політики в країнах походження, що робить мігрантів чільними учасниками загальнодержавної стратегії розвитку.

ЗАЛУЧИТИ

Знання і розуміння транснаціональних спільнот має вирішальне значення для ефективної взаємодії і розвитку відповідних стратегій співпраці. Дослідження й опитування діаспори є надзвичайно важливими кроками у процесі оцінки її соціально-економічного профілю та готовності мігрантів зробити свій внесок у розвиток країн свого походження, а також у для покращення розуміння комунікації у спільнотах діаспори. За останнє десятиліття МОМ провела більше ніж 50 таких опитувань. Перші дослідження було проведено у Сполученому Королівстві серед різних діаспор,

які там проживають. Такі дослідження дедалі частіше проводяться на прохання країн походження, але, в основному, в країнах, де мешкають транснаціональні спільноти.

Інформаційно-комунікаційну роботу у країнах походження можуть організувати органи, що підтримують зв'язки із громадами, які повернулися на батьківщину із транснаціональних спільнот, зокрема з інвесторами, кваліфікованими фахівцями та науковцями. У країнах, де проживають члени діаспори, комунікаційна робота часто вимагає того, щоб країни походження встановлювали та зміцнювали діяльність своїх посольств і консульств, зокрема підготовку аташе з трудових питань, в чиї обов'язки тепер дедалі частіше входить надання послуг громадам діаспори.

Як приклад, MOM тісно співпрацює з Уповноваженими комісіями Замбії і членами замбійської діаспори для того, щоб надати уряду Замбії можливість розробити систему ефективної комунікації і взаємодії.

УПОВНОВАЖИТИ

Після того, як створено відповідні умови, транснаціональні спільноти добровільно передаватимуть ресурси і зміцнюватимуть зв'язки між своїми країнами походження і країнами призначення незалежно від, і часто всупереч, адміністративним, нормативним та іншим обмеженням. Однак, впровадження урядами спеціаль-

них заходів і програм у різних галузях може зробити цей процес більш ефективним.

Впровадження ініціатив, орієнтованих на інвестиції в місцеві проекти з позитивним соціально-економічним впливом, сприятимуть спрощенню торгівлі та інвестиціям між громадами за кордоном і країнами, з яких вони походять. Наразі MOM пілотує інноваційний проект, який встановлює партнерські зв'язки між державними і приватними організаціями: власне, між марокканськими органами влади і фінансовими інституціями, які сприяють прямим інвестиціям з боку потенційних підприємців серед марокканської громади в Бельгії.

Фінансова грамотність та поширення інформації про послуги з грошових переказів та їхню вартість необхідні для підвищення обізнаності про різні доступні фінансові послуги і товари, а також для того, щоб представити різноманітні варіанти ефективного використання грошових переказів. Одним із прикладів є веб-сайт, який розпочав свою роботу в рамках проекту MIDA Італії і був сертифікований Світовим Банком. Цей веб-сайт (www.mandasoldiacasa.it) прагне зробити систему витрат і послуг, які пропонують фінансові установи й організації, через які можливо здійснити грошові перекази, більш прозорою і конкурентоспроможною.

Передачу навичок, знань і досвіду можливо забезпечити шляхом фактичного

повернення на батьківщину кваліфікованих членів діаспори на короткий або тривалий термін. Обмін знаннями також може відбуватися онлайн. МОМ та уряди, які виступають бенефіціарами, визначили сектори, які мають вирішальне значення для розвитку людського потенціалу і можуть сприяти мобілізації ресурсів діаспори. Наприклад, до таких секторів можна віднести галузь охорони здоров'я, освіту, правосуддя, а також підтримку підприємницького потенціалу місцевих і транснаціональних спільнот.

На Західних Балканах (Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Косово, Сербія та Чорногорія), в рамках проекту MIDWEB пропонується 62 тимчасових і 11 віртуальних можливостей працевлаштування для кваліфікованих фахівців, які походять із країн регіону і постійно проживають в Австрії, Німеччині, Італії, Нідерландах, Швейцарії та Великій Британії. Учасники проекту повернулися у свої країни на короткий період, щоб поділитися своїми знаннями та досвідом. У результаті відбувся процес передачі навичок через викладання в університетах і проведення спільних досліджень в різних галузях, таких як сільське господарство, право, інженерна галузь, технології, ЗМІ тощо. У процесі розвитку приватного підприємництва співробітники отримали підготовку і допомогу в різних сферах,

таких як розвиток бізнесу, стратегічне планування, інвестиції, управління, комунікації, маркетинг і просування експорту. Неурядові організації отримали підготовку в галузі зв'язку, планування, складання проектних пропозицій, маркетингу тощо. У державному секторі існує багато прикладів передачі навичок, наприклад щодо розробки політики, комунікацій, європейської інтеграції та міжнародних відносин.

Важливим є розуміння зв'язку між міграцією і розвитком і включення міграції до стратегії розвитку на рівні політики, інституційному рівні та у процесі розвитку партнерства. Для цього потрібні інвестиції у відповідні дослідження у сфері міграції. Коли держава вирішує зробити мігрантів чільними учасниками процесу формування загальнодержавної стратегії розвитку – це є значним проявом політичної волі. Існування національного плану розвитку, який прямо вказує на те, що уряду не байдужі мігранти, також є важливим кроком.

Підхід з точки зору співпраці із усіма урядовими організаціями

Із міграцією має справу ціла низка урядових організацій у будь-якій країні світу. Одне головне відомство може нести відповідальність за забезпечення та координацію планування і роботу в галузі міграції та розвитку. Тісну співпрацю

також необхідно налагоджувати з національними та місцевими службами статистики (а також неурядовими науково-дослідними центрами та університетами), оскільки вони мають ключові дані та інформацію про відповідні тенденції у сфері міграції та розвитку.

Багаторівневе управління міграцією

Рушійна сила і наслідки міграції часто найбільш сильно відчуються на місцевому рівні. Органи місцевої влади, як правило, знаходяться на передовій надання послуг мігрантам та їхнім сім'ям, таким чином формуючи тісні зв'язки з громадами діаспори, які походять з їхнього регіону.

ВИСНОВКИ

Сьогодні діаспорні спільноти дедалі частіше сприймаються урядами, приватним, технічним та академічним секторами як цінні члени суспільства країн, в яких вони проживають, і країн свого походження, тому що вони приносять з собою багатство ресурсів і знань. Важливо підвищувати добробут транснаціональних спільнот як запоруку для того, щоб члени діаспори повною мірою могли розкрити свій потенціал і бути ефективними агентами розвитку. Ця конференція є дуже своєчасною. Цього року не лише ми проводимо

першу Конференцію для державних відомств, які працюють із діаспорою. Генеральна Асамблея ООН проведе зібрання – вдруге у своїй історії – для діалогу на високому рівні про те, як міграція та розвиток можуть сприяти одне одному.

Важливо для всіх нас досягти кращого розуміння ролі діаспори та програм, пов'язаних із міграцією та розвитком, а також важливості розробки стратегій і політики, які сприятимуть обміну ресурсами.

Слід пам'ятати, що діаспорна спільнота збирається передавати ресурси і розвивати країни, у яких вони мешкають, і країни, із яких вони походять, незважаючи на політику, перешкоди та виклики. Наша роль полягає у сприянні і підвищенні рівня важливості цього процесу.

Саме сьогодні у нас є можливість вивчити потенціал української діаспори для того, щоб вона могла зробити свій внесок у розвиток держави. З'ясувати, де мешкають члени діаспорної спільноти, наскільки добре вони зберегли свою ідентичність з Україною, чи є можливості для започаткування і ведення бізнесу для мігрантів на батьківщині, а також, яким чином ми можемо залучити мігрантів до процесів розвитку – чи зможемо ми розробити певний план дій; як ми захищаємо права і добробут українських мігрантів за кордоном, і яким чином ми сприяємо тому, щоб діаспорні спільноти стали ще ефективнішими.

УКРАЇНА ТА СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО:

РОЗБУДОВА ЕФЕКТИВНОГО ПАРТНЕРСТВА ЗАРАДИ РОЗВИТКУ
КИЇВ, 23 ТРАВНЯ 2013

Зліва направо: Директор Фонду народонаселення ООН в Україні пані Нузхат Ехсан, Посол Мексики пані Беренісе Рендон Талавера та Посол Малайзії пан Чуа Теонг Бан.

Провідний науковий співробітник Інституту соціології Національної академії наук України Ірина Прибиткова (праворуч)

Пані Тетяна Міненко, Міжнародна організація праці

ПЕРША МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ

«ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СПРИЯТИ СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

**МИХАЙЛО
РАТУШНИЙ**

ГОЛОВА УКРАЇНСЬКОЇ
ВСЕСВІТНЬОЇ КООРДИНАЦІЙНОЇ
РАДИ (УВКР)

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА ЗА КОРДОНОМ: ОСНОВНІ КРАЇНИ ПРОЖИВАННЯ, КІЛЬКІСТЬ ТА РІВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Найчисельніша українська діаспора проживає у Російській Федерації, значна кількість українців також живе в Канаді, Сполучених Штатах Америки, а також в країнах ЄС. Утім

ніхто достеменно не знає, скільки українців живе за кордоном, проте враховуючи офіційні дані, а також різні визначення терміну «діаспора», кількість українців за кордоном коливається від 15 до 20 млн осіб.

Подібна ситуація і з даними щодо обсягів трудової міграції, оскільки дані країни походження і країн призначення відрізняються. До того ж, суттєві розбіжності виникають у зв'язку з нерегульованою міграцією, обсяги якої неможливо підрахувати. Зважаючи на глобальну економічну кризу, а також

сезонність, складно оцінювати й обсяги трудової міграції. Ми оперуємо даними від двох із половиною, до трьох, може трохи більше, мільйонів.

Великі діаспорні громади можна зустріти на північно-західному узбережжі США, в Сієтлі, Портленді, Сан-Франциско, Сакраменто, де нараховується півмільйона, в переважній більшості, релігійної діаспори. Ці люди живуть там уже понад 20 років, мають свої асоціації, українські школи. У цієї специфічної діаспори дуже серйозні позиції: наприклад, є клуб українців у корпорації Microsoft.

У Канаді, де уряд провадить політику мультикультуралізму, представники української діаспори можуть реалізовуватись, відчувати себе комфортно, зберігати свою національну, етнічну, духовну, релігійну, мовну ідентичність. Українці обіймали посади генерал-губернаторів Канади, були депутатами канадського Парламенту. Нещодавно українець Степан Полоз був призначений керівником Національного банку Канади.

На сьогодні недостатньо дослідженою залишається українська «східна» діаспора, а саме українці Узбекистану, Казахстану, Киргизстану.

Найбільшою організацією українців, яка представляє їхні інтереси за межами держави, є Українська Всесвітня Координаційна Рада (УВКР). Ця міжнародна організація існує вже 20 років. Рада була створена з іні-

ціативи української діаспори та української держави і є конфедеративною організацією. Також ефективно працюють такі організації як Світовий конгрес українців, Європейський конгрес українців; різноманітні національні асоціації, традиційні багаторічні діаспори в Америці, асоціації трудових мігрантів, які є як міжнародними, так і національними, регіональними; а також релігійні, молодіжні, фахові об'єднання.

Українці за кордоном і українці в Україні є частиною єдиного національного гуманітарно-культурного простору. Ця цілість має органічно забезпечуватися, особливо в умовах глобалізації. Сьогодні українська діаспора активно долучається до діалогу щодо підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, і ця робота є не менш важливою, ніж робота Міністерства закордонних справ України.

Серед проблем та викликів насамперед потрібно згадати брак необхідної статистики, брак ефективної нормативно-законодавчої бази в Україні, брак координаційного державного органу, який би системно опікувався українцями за кордоном, а також брак належної договірної бази між Україною і країнами масового проживання українців.

ІВАН ДРАЧ

ГОЛОВА ТОВАРИСТВА ЗВ'ЯЗКІВ
З УКРАЇНЦЯМИ ЗА МЕЖАМИ
УКРАЇНИ «УКРАЇНА–СВІТ»

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗАКОРДОННИХ УКРАЇНЦІВ ТА РІВЕНЬ ІНТЕГРОВАНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В КРАЇНАХ ПРОЖИВАННЯ

Питання збереження ідентичності закордонних українців особливо актуальне сьогодні, в час, коли наша держава обрала шлях незалежного розвитку, коли залишається відкритим питання про входження України до Європейського Союзу демократичних країн. Адже закордонних українців слід розглядати як потужний інструмент впливу в економічній політичній, культурній сферах діяльності країни проживання.

Завдання державних та громадських інституцій як в Україні, так і за її межами, – усіляко підтримати українську освіту, національно-культурне життя, роботу інформаційного простору за межами України, що сприятиме збереженню національної ідентичності закордонних українців.

Важливо, щоб діти українців за кордоном мали доступ до освіти українською мовою. За даними Міністерства освіти України, у 2010 році в країнах перебування українців працювало 617 суботніх і недільних шкіл та класів, в яких навчалося 14 058 учнів. Для успішного функціонування освітніх закладів українського зарубіжжя потрібно постійно підвищувати рівень вчителів, наповнювати шкільні бібліотечні фонди, випускати підручники. Особливо важливо укомплектовувати шкільні бібліотеки творами українських класиків, орфографічними словниками та довідниками. Ми повинні не забувати про кафедри

українознавства у державах компактного проживання закордонних українців, які відіграють важливу роль у підготовці фахівців для роботи в українських освітніх закладах.

Неможливо собі уявити українську громаду за межами України, яка б не мала мистецького колективу. Спів завжди був першим місточком для створення української громади. Тому однією з умов збереження почуття національної ідентичності української спільноти у будь-якій країні є розвиток поряд з освітою культурно-мистецького життя.

Для презентації доробків мистецьких колективів відбуваються фестивалі й численні мистецькі огляди як в Україні, так і за її межами. Українці в Італії мають свій фестиваль «Гілка калини» та Дні української культури у Римі, в Москві – фестиваль ім. Кошиця, українці Санкт-Петербурга пишуться фестивалем «Українська весна в Санкт-Петербурзі». Цього року Союз русинів-українців Словаччини відзначає свій 59-тий фестиваль у Свиднику. Українці Латвії, Литви та Естонії пишуться «Українською трембітою», українці Польщі – фестивалями української культури у Сопоті та «Лемківською Ватрою» у Ждині. Українці Румунії в селі Русково проводять фестиваль української пісні і танцю та фестиваль колядок і щедрівок у місті Сігету-Мармаціей. Майже кожного вихідного дня у США, Канаді, Бразилії, Австралії та в українських громадах інших країн проходять українські мистецькі фестивалі, конкурси та концерти.

З метою популяризації та об'єднання мистецьких колективів та митців українського зарубіжжя

з різних куточків світу Товариством зв'язків з українцями за межами України «Україна–Світ» разом з Міністерством культури України у 2000 році був започаткований постійно діючий Всесвітній фестиваль митців українського зарубіжжя «Український спів у світі», дитячий фестиваль «Свято талантів» та конкурс малюнків дітей та юнацтва українського зарубіжжя «Моя Україна».

Такі мистецькі конкурси та фестивалі в Україні та за її межами дають можливість репрезентувати та виявляти найкращі мистецькі колективи українського зарубіжжя, а талановиту молодь направляти на навчання в кращі мистецькі вузи України згідно з Державною програмою співпраці із закордонними українцями до 2015 року.

Допомога має бути також в забезпеченні сценічних костюмів, методичних матеріалів, проведенні майстер-класів та інших заходів, які мали б підвищити рівень мистецьких колективів за межами України. Тому необхідна фінансова підтримка українським громадам за кордоном в проведенні мистецьких фестивалів, різноманітних виставок, тематичних вечорів та тижнів українського театру та кіно, фестивалів української пісні та танців.

Величезну роль у збереженні національної ідентичності закордонних українців відіграють українські бібліотеки за межами України. Якщо вірити статистиці, то за межами України функціонує 244 українських бібліотеки. Кожна з них повинна постійно оновлюватись українськими виданнями, художньою літературою, збірками творів українських класиків та творами для дітей.

**ОЛЕНА
МАЛИНОВСЬКА**
ГОЛОВНИЙ НАУКОВИЙ
СПІВРОБІТНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ТРУДОВІ МІГРАНТИ
ТА ЇХНІЙ ВНЕСОК
У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК УКРАЇНИ**

За кількістю емігрантів, тобто осіб, які народилися на території України, проте на сьогоднішній день проживають в інших державах світу, Україна займає п'яте місце в світі після таких найбільших постачальників населення для інших держав як Мексика, Індія, Російська Федерація та Китай.

Звичайно, значна частина емігрантів виїхала з території нашої держави в радянські часи в результаті переміщень населення, скажімо, обміну населенням із Польщею у повоєнний період тощо. Тому найбільша кількість емігрантів з України – це мешканці Російської Федерації і пострадянських держав. Але разом із тим, період незалежності також вплинув на формування громад українців за кордоном. Впродовж років незалежності, за даними офіційної міграційної статистики, за кордон виїхало 2,7 млн осіб.

Цікавим є порівняння даних країн в'їзду з даними нашої статистики. Відповідно до даних Євростату, у 2010 році в Італії проживало 30 тис. українців, у той час як Україна знає про 200 осіб, які виїхали з України в Італію. Росія повідомляє про 27,5 тис. українців, які в'їхали з території України, а за даними української сторони виїхало близько 6 тис. українців. Статистика – це основа для формування політики у цій сфері, але дані є недостатніми для того, щоб приймати конкретні рішення. Люди, які виїжджають з метою працевлаштування, тобто, планують свою поїздку як тимчасову, в більшості випадків з реєстрації в Україні не знімаються, тому

ми фактично не знаємо, яка кількість наших громадян перебуває за кордоном.

Важливо наголосити на значенні грошових переказів трудових мігрантів для економіки України. В усьому світі перекази мігрантів сьогодні перетворилися на надзвичайно потужний міжнародний фінансовий потік. За даними Світового банку, загальна сума переказів у 2012 році перевищила 430 млрд доларів США, з яких 6,5 млрд було надіслано в Україну. Національний банк України наводить цифру 7,5 млрд доларів США, що порівнювано із понад 4% ВВП України, неофіційні трансферти становлять близько 14% загального потоку.

Ці кошти пов'язані не лише з трудовою міграцією, а й із діаспорою. Тому дослідники зробили кілька спроб підрахувати дійсний обсяг переказів, пов'язаних із трудовою міграцією. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень, від трудових мігрантів надходять приблизно 4,5 млрд доларів. Ця сума хоч і менше загальної суми приватних трансфертів, надзвичайно висока.

Перекази мають стабілізаційне, антикризове значення для всієї економіки України. Наприклад, у 2009 році сума переказів перевищила суму прямих іноземних інвестицій. Ця особливість помічена не лише в Україні, але й в усьому світі. По-перше, кількість мігрантів в результаті кризи не зменшилась. Наші мігранти, опинившись у досить складних ситуаціях в країнах перебування, не поспішали повертатися в Україну, де ситуація була ще гірша. По-друге, допомога, якої потребу-

вали їхні сім'ї в Україні, не лише не зменшувалась, але й зростала. Розуміючи всю складність ситуації, мігранти відмовляли собі в багатьох інших витратах, аби не зменшити обсяг переказів, які вони направляли в Україну на підтримку своїх сімей.

Перекази мігрантів сприяють підвищенню добробуту їхніх сімей та зменшенню рівня бідності, який все ще надзвичайно високий в Україні. Як і у всьому світі, перекази трудових мігрантів, за даними опитування 2008 року, витрачаються в основному на споживання, на покращення умов життя, на освіту, медичне обслуговування членів сімей. До інвестицій вдається приблизно 7-8% мігрантів. Причина небажання інвестувати в Україні полягає в непрозорості інвестиційного клімату, низькому рівні підтримки дрібного бізнесу та низькому рівні фінансової грамотності населення. Навіть спрямовані на споживання, завдяки мультиплікаційному ефекту, перекази мігрантів сприяють розвитку економіки.

Водночас, як і будь-яке складне явище, перекази мають не лише позитивний, а й негативний вплив, що підтверджують дослідження в багатьох країнах. Завдяки переказам зменшується тиск на владу з боку населення щодо проведення необхідних реформ, неефективна влада отримує можливість перекласти на населення необхідні витрати соціального характеру, перекази забезпечують неефективний уряд додатковими ресурсами, що може призвести до зростання корупції.

Тобто міграція дає шанс для розвитку, але не обов'язково і не автоматично забезпечує його. Усе залежить від тієї політики, яка здійснюється в державі.

**ОЛЬГА
ГАРАСИМЧУК**

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ АСОЦІАЦІЇ
УКРАЇНЦІВ ПОРТУГАЛІЇ

**АСОЦІАЦІЇ ДІАСПОРИ
ЯК ЗВ'ЯЗОК МІЖ КРАЇНАМИ
ПОХОДЖЕННЯ ТА ПРОЖИВАННЯ**

Українські трудові мігранти масово почали приїжджати до Португалії наприкінці 90-х років минулого століття. Країна, яка готувалася до чемпіонату з футболу Євро-2004, потребувала некваліфікованої робочої сили. З приїздом українських греко-католицьких священників у 2001 році почала організовуватися перша громада навколо церкви, яка в цей час стала осередком не тільки релігійного життя українців, але й центром соціальної допомоги. Пізніше з цього середовища почали виокремлюватися суто соціально-культурні ініціативи, і у 2003 році у місті Фатіма був організований перший З'їзд української громади, де й була заснована Спілка українців у Португалії.

Поступове вивчення мови та прийнятий у Португалії в 2001 році Закон про легалізацію сприяли досить швидкій інтеграції українців, кількість яких постійно збільшувалась, сягнувши свого піку у 2006 році – 80 тис. осіб за офіційною статистикою. За іншими джерелами (Червоний хрест,

Карітас), враховуючи осіб з неврегульованим статусом – 200 тис. осіб. На сьогодні (дані 2012 року) у Португалії офіційно перебувають 48 тис. українських громадян.

Із значним зростанням імміграції, особливо зі Сходу Європи, було створено окрему інституцію при Кабінеті міністрів – Вищий комісаріат з міжкультурного діалогу (ACIDI). У найбільших містах цим органом були створені Центри допомоги мігрантам, що зайнялися процесами легалізації, наданням юридичної та соціальної допомоги. ACIDI ініціює і проводить дослідження з питань міграції та інтеграції мігрантів у португальське суспільство

та надає підтримку (зокрема і фінансову) громадським організаціям мігрантів.

Найбільше піднесення громадського руху українців у Португалії пов'язане з подіями Помаранчевої революції в Україні. Почали скликатися координаційні наради українських громадських лідерів у Португалії, проводилися зустрічі з українськими політиками та урядовцями, що відвідували Португалію. Відчувалося лобювання посольством України інтересів громади перед португальським Урядом. Окремі проекти громадських організацій отримували фінансування через МЗС. Українську культуру було представлено суспільству, що приймає. Через окремі фонди та проекти Міністерства культури України Португалію почали відвідувати з концертами відомі українські виконавці. В той час п'ять міських рад Португалії, за ініціативи Спільноти українців, прийняли на своїх сесіях резолюції про визнання Голодомору 1932-1933 років актом геноциду проти українського народу. Почалася активна співпраця українських громадських організацій з органами місцевого самоврядування та з неурядовими організаціями, що діяли у площині соціального захисту мігрантів. Все це допомогло створенню позитивного іміджу українського мігранта у Португалії.

Та все ж, участь українців у громадському житті мала ситуативний характер. За нашими спостереженнями, до 2008 року переважна більшість українців у Португалії мали намір повернутися в Україну. Зароблені кошти переважно використовувалися на купівлю нерухомості в Україні та вирішення соціальних проблем родин (навчання

дітей, лікування тощо). Цю тенденцію, напевне, підтверджує і той факт, що діяльність суботніх шкіл в основному спрямовувалася на співпрацю з Міжнародною українською школою, яка надавала можливість дітям мігрантів не відриватися від української освіти.

Стабільні зв'язки з Україною і фактичне перебування в українському інформаційному просторі, завдяки новітнім технологіям зв'язку, зумовлюють те, що настрої серед представників теперішньої трудової міграції відповідають загальним тенденціям в Україні. Вони почали пов'язувати своє майбутнє з Португалією. За даними португальських агенцій нерухомості і банківських установ, серед українців збільшився попит на купівлю нерухомості і банківські кредити. Інтенсифікувався і процес нострифікації дипломів українцями для пошуку роботи відповідно до фаху, тобто для забезпечення більш стабільного особистого становища у Португалії.

У такій ситуації, українські громадські організації не можуть запропонувати кращих соціальних послуг, які українці, що вже на високому рівні засвоїли португальську мову, отримують в численних інституціях соціальної допомоги (в тому числі і державних). Фактично, роль українських громадських організацій зараз звелася до задоволення культурних і освітніх потреб.

Тому необхідно розвивати спільні проекти щодо економічної співпраці між Україною і Португалією, які сприятимуть не лише культурному, але й економічному співробітництву між двома країнами.

АНАСТАСІЯ ВИННИЧЕНКО

СПЕЦІАЛІСТ З ПИТАНЬ
ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ,
ПРЕДСТАВНИЦТВО
МОМ В УКРАЇНІ

НАЙЕФЕКТИВНІШІ КАНАЛИ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЗА КОРДОНОМ: РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНКИ МОМ

У рамках проекту «Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами», який фінансується Європейським Союзом та спільно реалізується Міжнародною організацією праці (МОП) і Міжнародною організацією з міграції (МОМ), було проведено якісне і кількісне дослідження кількох зацікавлених сторін для того, щоб визначити види й ефективність каналів зв'язку, які інформують представників української діаспори щодо можливостей працевлаштування та ведення бізнесу в Україні.

З цією метою було розроблено низку анкет, які були опубліковані на веб-сайті МОМ України (www.iom.org.ua), і були орієнтовані на: (1) українські державні установи, (2) українські діаспорні спільноти в Україні й за кордоном, і (3) представників української діаспори. Були також проведені консультації з українськими медіа-експертами.

Товариство зі зв'язків з українцями, які проживають за кордоном, «Україна—Світ» було партнером проведення даних досліджень серед українських діаспорних спільнот та представників діаспори у десяти основних

країнах призначення: Російській Федерації, Канаді, Сполучених Штатах Америки, Італії, Іспанії, Португалії, Великій Британії, Польщі, Угорщині та Чеській Республіці.

Всього було заповнено 143 анкети, із них 103 анкети – представниками діаспори, 36 – українськими діаспорними спільнотами, решта – державними установами. Крім того, були отримані консультації від сімох українських медіа-експертів.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ (ЗА КАТЕГОРІЯМИ ОПИТАНИХ)

УСТАНОВИ УРЯДУ УКРАЇНИ

- Інформація про зайнятість і можливості для бізнесу поширюється через: веб-сторінки державних установ; друковані ЗМІ, радіо і телебачення; індивідуальні консультації по телефону; Раду з питань трудової міграції України при Кабінеті Міністрів України (члени-організації НУО); посольства та консульські установи України в країнах призначення.
- Процес поширення інформації про зайнятість і можливості для бізнесу є систематичним і безперервним. Однак існують бюджетні обмеження, тому завдання ускладнюється необхідністю міжвідомчої координації.
- Інформація про зайнятість і можливості для бізнесу, яка поширюється компетент-

ними установами, не завжди є актуальною, повною, такою, що відповідає реальності, і не завжди є легко доступною.

Рекомендації:

- Створити веб-портал, який міститиме всю необхідну інформацію і може бути використаний безпосередньо трудовими мігрантами, членами діаспори, а також доступний для подальшого поширення по радіо, телебаченню та в друкованих ЗМІ. Крім того, необхідно об'єднувати таку інформацію із усіх джерел і регулярно оновлювати її.
- Більше використовувати соціальні медіа для поширення інформації серед української діаспори за кордоном.
- Збільшити кількість інформаційних центрів для того, щоб поширення інформації стало ефективнішим.

ДІАСПОРНІ АСОЦІАЦІЇ

- Основним джерелом інформації з питань зайнятості та можливостей для бізнесу, яким користуються діаспорні організації, є Інтернет.
- Близько 67% опитаних установ не проводять ніякої співпраці з відповідними урядовими відомствами.
- Близько 44% діаспорних спілок вказали, що вони отримували запити від української діаспори щодо зайнятості та/або можливостей для бізнесу в Україні. У переважній

ПЕРША МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ

«ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ СПРИЯТИ СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

більшості випадків, діаспорні спілки надають дізнавачу Інтернет-посилання, де можна знайти необхідну інформацію.

- 50% респондентів заявили, що представники українських діаспор готові знайти роботу і повернутися в Україну.
- Трохи більше 50% респондентів вказали, що представники діаспори зацікавлені в інвестуванні в Україну. Проте, тільки 30% діаспорних організацій вказують, що до них звертаються за відповідною інформацією. Це може бути однією з причин, чому багато організацій або повідомили, що на таке запитання важко відповісти, або не відповіли на запитання про сфери інвестиційного інтересу для представників української діаспори.
- Згідно з інформацією, яку надали діаспорні асоціації, пересічний мігрант/представник діаспори, який зацікавлений у можливості працевлаштування в Україні, живе в країні призначення приблизно упродовж п'яти-десяти років; це його перша країна призначення; він має середню або вищу освіту і його робота не відповідає набутим навичкам/ступеню освіти.

Рекомендації:

- Зміцнити співробітництво з відповідними урядовими відомствами щодо регулярного обміну інформацією про бізнес-середовище, економічну ситуацію, працевлаштування та інвестиційні можливості.

ПРЕДСТАВНИКИ ДІАСПОРИ

- Основними джерелами інформації про вакансії та можливості для бізнесу в Україні, якими користуються українські трудові мігранти та представники діаспори, вважаються Інтернет-сайти та родина/друзі в Україні.
- Більшість респондентів (72,8%) оцінили загальну доступність інформації як низьку, а зміст недостатній (60,2%).
- Основними перешкодами у доступі до інформації, як було визначено цільовою групою, є відсутність необхідної інформації, вільного часу та інформаційних центрів.
- Тільки 12,6% респондентів звернулися до діаспорних організацій для отримання необхідної інформації про працевлаштування та/або можливості для бізнесу в Україні.

Рекомендації:

- Покращити якість інформації, яку опубліковано на державних відомчих веб-сайтах та регулярно оновлювати таку інформацію, розробити друковану інформацію і поширювати її через асоціації діаспори.
- Покращити управління та прозорість українського бізнес-середовища.

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ

«ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

ТАНЯ ДЕДОВІЧ

КООРДИНАТОР З ПИТАНЬ
ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЛЮДСЬКОГО
РОЗВИТКУ, РЕГІОНАЛЬНИЙ ОФІС
МОМ ДЛЯ КРАЇН ПІВДЕННО-
СХІДНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

РОЗРОБКА ПЛАНУ ДІЙ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ТА ПРОГРАМИ

Жоден план дій не може вважатися універсальною моделлю для роботи урядів над залученням своїх діаспор до розвитку. Кожна діаспора має унікальний набір потреб і можливостей, ґрунтуючись

на своєму історичному досвіді та сучасних реаліях країн походження і призначення, тому державні підходи повинні відображати ці комплексні характеристики. Однак будь-яка стратегія побудови взаємодії з діаспорою майже завжди включає в себе певні основні елементи, про які я хотіла би поговорити сьогодні.

Більшість процесів, які пов'язані з чотирма етапами плану дій, стосуються урядів як країн походження, так і країн призначення. Здебільшого вони підходять для налаго-

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

дження двосторонніх або багатосторонніх партнерських стосунків.

Першим кроком у роботі будь-якого уряду над розробкою стратегії сприяння ефективному залученню діаспори до участі у розвитку повинна стати ідентифікація власних цілей і визначення внутрішніх інструментів і механізмів (включно з адміністративними, фінансовими тощо), необхідних для виконання цього завдання. Згодом, уряди можуть з'ясувати, на скільки часу вистачить їхнього потенціалу для досягнення поставлених цілей, який потенціал потрібно спрямувати на цільову діаспору, які ресурси потрібно створити чи залучити.

Якщо, наприклад, метою країни походження є зниження бідності або підтримка національного платіжного балансу, політика щодо діаспори даної країни (стосовно змісту та інструментів), швидше за все, буде зосереджена на грошових переказах, інвестиціях у бізнес і ринках капіталу.

Проте, якщо мета даної держави полягає у підвищенні конкурентоспроможності країни в економічному плані, політика щодо діаспори даної країни, швидше за все, буде сконцентрована на знаннях і навичках, якими члени діаспори можуть ділитися з країнами походження. Наприклад, країна походження може працювати над тим, як налагодити партнерство між освітніми закладами та підприємницькими установами на батьківщині із розвинутими закладами та установами в

країнах призначення, в яких члени діаспори мають зв'язки.

Наприклад, Уряд Філіппін дотримується стратегії масштабного працевлаштування своїх громадян за кордоном, щоб скоротити безробіття і підтримувати потік грошових переказів. Індія та Китай, навпаки, в останні роки приділяють пріоритетну увагу заохоченню діяльності на своїй території підприємців та висококваліфікованих фахівців із діаспори.

Після того, як цілі чітко визначено, наступний етап діяльності уряду полягає у тому, щоб краще вивчити діаспору, яку даний уряд прагне залучити до розвитку. Для цього необхідний серйозний, комплексний збір даних (наприклад, шляхом перепису мігрантів/діаспори), мапування розташування діаспори, складання опису навичок та досвіду діаспори, а також залучення широкого кола членів діаспори до діалогу, аби зрозуміти, що власне діаспора може наразі і готова буде в майбутньому запропонувати, та що вона, у свою чергу, очікує від уряду. Дуже важливо визнавати існування різних очікувань, інтересів і стратегій діаспори. Завдяки налагодженню постійного діалогу з діаспорою, державна політика має враховувати, або, принаймні, розуміти наявність різних і часто діаметрально протилежних поглядів.

Успішна діяльність уряду є результатом тривалого періоду безперервної та відкритої взаємодії з діаспорою. Наприклад, індійський уряд доручив Уповноваженому

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

комітету по роботі з індійською діаспорою проаналізувати локалізацію, ситуацію і потенційну роль у розвитку, приблизно, 20 млн. громадян Індії, які мешкають за межами країни, та осіб індійського походження. Результати цього дослідження, що тривало два роки, сприяли формуванню нового напрямку в політиці щодо діаспори, включно зі створенням Відомства у справах громадян Індії за межами країни у 2004 році.

Довгостроковий проект розвитку партнерських зв'язків між урядами та діаспорами має набагато більше шансів на успіх, якщо він ґрунтується на налагодженій комунікації та взаємній довірі. Партнерство подібне на вулицю із двостороннім рухом. Досить часто уряди країн походження розглядають діаспорні спільноти лише як донорів, а уряди країн призначення розглядають діаспору як громаду, що потребує підтримки, виходячи з того, що вона не має достатніх можливостей для досягнення поставлених цілей. Всі сторони повинні відчувати, що вони можуть знайти цінність у партнерських стосунках. Зміцнення довіри є необхідною третьою складовою стратегії взаємодії з діаспорою.

Для урядів країн походження зміцнення довіри у стосунках із діаспорою також може включати створення сприятливих умов для участі діаспори у розвитку країни. Ця діяльність може передбачати заходи щодо поліпшення внутрішнього ділового

клімату, наприклад, такі як підвищення прозорості в правилах і ліцензійних вимогах, а також послідовне застосування закону про власність. Інші елементи належного управління та верховенства закону також мають важливе значення для залучення діаспори до розвитку. Країни призначення, колективно або індивідуально, можуть підтримувати такі зусилля.

Небагато урядів так серйозно поставилися до завдання завоювати довіру у стосунках зі своєю діаспорою, як, наприклад, Уряд Мексики. З кінця 1990-х років Уряд інвестував у комунікацію зі своєю діаспорою і надання послуг своїм громадянам за кордоном. Створення Інституту з питань мексиканців за кордоном при Міністерстві закордонних справ у 2002 році узгодило ці зусилля завдяки налагодженій мережі, яка складається із більше ніж 56 консульських установ у Північній Америці. Даний Інститут працює з організованими групами діаспор в рамках добре відомої програми «Три для одного», через яку три рівні влади роблять такі ж внески, як і організації трудящих мігрантів у інфраструктурні проекти в своїх громадах походження.

Як показує приклад Мексики, налагодження процесу спільного прийняття рішень між діаспорою і урядом є надзвичайно важливим кроком для зміцнення довіри. На інституційному рівні, Ізраїль і єврейська діаспора у цьому процесі зробили крок вперед шляхом

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

розвитку більш автономного Єврейського агентства для Ізраїлю. Установи та програми даного агентства регулюються спільно з Урядом та представниками діаспори.

Після того, як між урядами та діаспорою сформовано стосунки довіри, характеристики діаспори успішно досліджено, а цілі залучення діаспори чітко сформульовано, можна ефективніше мобілізувати партнерські стосунки з метою заохочення розвитку за участю діаспор, що є четвертим кроком успішної стратегії.

Цей процес може вимагати створення нових державних установ або активізації вже існуючих. Наприклад, Сенегал був однією з перших країн, яка досягла включення в 1993 році до компетенції Міністерства закордонних справ співпраці з сенегальськими громадянами за кордоном.

Стратегії мобілізації діаспор можуть також передбачати події високого рівня або важливого значення. Завдяки таким подіям або незалежно від них, країни визнають членів діаспори, які зробили особливі внески у розвиток своєї батьківщини, сприяли покращенню взаєморозуміння між країнами походження і призначення, або продемонстрували видатні заслуги в своєму професійному житті. Уряди країн походження також можуть призначити відомих членів діаспори в якості представників з питань діаспори, спонсорувати подорожі в країну походження для лідерів громадської думки та молоді,

або розробити нові програми добровільної допомоги, яку надає діаспора.

Уряди країн походження також можуть створювати центри або програми для сприяння надходження фінансових потоків з діаспори на батьківщину, такі як, наприклад, індійське «єдине вікно» для інвесторів з діаспори.

Урядові учасники домовленостей із діаспорою, чи то в країнах призначення, чи то в країнах походження, аж ніяк не обмежуються установами загальнодержавного рівня. Особливе значення має налагодження зв'язків між діаспорою та владою місцевого рівня, враховуючи, увагу діаспори до регіонів походження її членів. Регіональні або муніципальні органи влади можуть встановити партнерські стосунки із діаспорою.

Проект можна вважати успішним, коли діаспора сформувалася в якості надійного партнера для розвитку країни свого походження. Упродовж усього процесу реалізації стратегії залучення діаспори до взаємодії, потрібно враховувати зміцнення потенціалу як урядових установ, так і діаспорних спільнот для того, щоб працювати один з одним та з іншими зацікавленими сторонами.

ВАЛЕРІЙ ПАЦКАН

ГОЛОВА КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ
РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ
ПРАВ ЛЮДИНИ,
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
І МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЛАГОПОЛУЧЧЯ МІГРАНТІВ

Зовнішню трудову міграцію в Україні в основному зумовлюють соціально-економічні чинники, включаючи низький рівень оплати праці в Україні, збільшення розриву між рівнем заробітної плати та вартістю життя, збереження високого рівня безробіття в окремих регіонах. Такі обставини змушують громадян України шукати для себе кращої долі за кордоном.

Експерти відзначають, що зовнішня трудова міграція має неоднозначні та довгострокові наслідки в економічній та соціальній, демографічній сфері країни. Умовно їх поділяють на позитивні та негативні.

Серед позитивних наслідків вирізняють:

- зменшення рівня безробіття та соціальної напруги на національному ринку праці;
- надходження в Україну значних коштів, зароблених за кордоном, обсяг яких дозволяє говорити про формування специфічного виду інвестування економіки країни;
- можливість матеріального утримання на батьківщині сімей, зокрема дітей, фінансування їхнього навчання, покращення житлових умов, купівлі товарів довготривалого використання, оздоровлення родичів тощо;
- вкладання зароблених коштів у розвиток малого бізнесу;
- накопичення досвіду життя та роботи в іншому соціально-економічному серед-

овищі, в ринкових умовах, формування європейської системи цінностей;

- формування нових осередків української діаспори, розширення їхньої географії.

Основними негативними наслідками, що можуть становити загрози національним інтересам, називають:

- втрату значної частини якісної, найбільш економічно активної національної робочої сили, зокрема людського, наукового та інтелектуального потенціалу;
- недостатній соціальний захист трудящих-мігрантів за кордоном;
- втрату кваліфікації, професії, набутих раніше в Україні;
- відсутність страхових надходжень та ризики пенсійного забезпечення;
- відсутність надійних механізмів перерахування отриманих трудящими-мігрантами за кордоном доходів;
- ризики щодо неповернення трудових мігрантів, які часто залишаються в країнах-реципієнтах;
- загрози соціального характеру, пов'язані із руйнуванням сімей, явищем соціального сирітства дітей заробітчан;
- проблеми демографічного характеру, деформація статево-вікової структури в районах масової трудової еміграції;
- кримінально індуковану зовнішню міграцію, торгівлю людьми та примусову працю українських громадян.

Тенденції і масштаби зовнішньої трудової міграції в Україні змушують серйозно замислитись над її причинами і наслідками та вимагають від держави дієвих кроків. Основний зміст політики держави у сфері трудової міграції має полягати у мінімізації її негативних наслідків та максимальному використанні досягнутих позитивних результатів як для громадян, у тому числі – трудових мігрантів, так і суспільства в цілому.

У грудні 2010 року були проведені слухання у Комітеті з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин щодо забезпечення пенсійних прав мігрантів, їх соціального захисту, задоволення національно-культурних, освітніх, інформаційних потреб під час перебування за кордоном, шляхів оптимізації двостороннього співробітництва з приймаючими державами, вжиття заходів щодо подолання нерегульованої міграції, заохочення повернення українських трудових мігрантів на Батьківщину, подальшого розвитку законодавства у цій сфері.

Комітет з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин підтримав пропозицію Української Всесвітньої Координаційної Ради і вийшов з ініціативою проведення парламентських слухань на тему: «Українська трудова міграція: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» 3 липня 2013 року.

Україна є переважно країною-постачальником трудових мігрантів. Загальна кількість українців, які сьогодні тимчасово працюють

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

за межами держави, не має сталого статистичного обрахунку. За різними оцінками вона становить від трьох до семи мільйонів. Звичайно, це досить великий трудовий потенціал, який Україна фактично віддала іншим державам. Мільйони трудових мігрантів, більшість із яких працює в Росії та країнах Західної Європи, змушують державу по-новому усвідомити важливість проблеми захисту прав та свобод її громадян. Тим паче, що сьогодні більшість наших співвітчизників перебуває за кордоном у статусі неврегульованих трудових мігрантів і належить до найбільш дискримінованої та незахищеної категорії іноземців.

Саме тому одними з головних завдань нашої держави як країни походження трудових мігрантів має стати:

- створення умов для мінімізації неврегульованої зовнішньої трудової міграції громадян України;
- створення сприятливих умов для повернення трудящих-мігрантів на батьківщину, зокрема створення достатньої кількості робочих місць з адекватними європейському рівню заробітними платами;
- посилення соціального і правового захисту громадян України, які перебувають за кордоном;
- проведення моніторингу стану зовнішньої трудової міграції;
- посилення міжнародного співробітництва України у сфері міграції з метою створен-

ня сприятливих умов для перетинання трудовими мігрантами з України державних кордонів.

- формування сучасного мобільного внутрішнього ринку праці.

Частково ці питання знайшли відображення в «Концепції державної міграційної політики», затвердженій Указом Президента України від 30 травня 2011 року № 622.

Разом з цим, викликає стурбованість відсутність законодавчого акта, який би сформулював державну політику у цій чутливій сфері. Соціальний та правовий захист трудових мігрантів значною мірою залежить від міграційного законодавства приймаючої сторони і досягнутих Україною домовленостей з країнами-реципієнтами.

На сьогодні Україна є стороною Європейської конвенції про правовий статус трудящих мігрантів, Угоди про співробітництво у галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів, Протоколу до зазначеної угоди, який регулює процеси прикордонної міграції у рамках СНД, Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів та членів їх сімей держав-учасниць СНД, а також є стороною багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів у сфері працевлаштування, соціального забезпечення та з питань пенсійного забезпечення.

Такими угодами передбачається, що іммігранти та члени їх сімей на території

держави, що приймає, користуються тими ж правами та свободами, що й громадяни цієї держави, в тому числі правом на освіту, оплачувану працю, вільне пересування територією держави, що приймає, соціальний захист, юридичну допомогу та захист у суді, а також несуть такі самі громадянські обов'язки як і громадяни держави, що приймає, відповідно до чинного законодавства цієї держави.

Є певні напрацювання у вирішенні питань призначення і виплат пенсій громадянам України, які проживають або перебувають за її межами з метою тимчасового працевлаштування. Раніше ці питання регулювалися Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». У квітні 2013 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо добровільної сплати єдиного внеску». Цим законом передбачено право на добровільну участь у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні шляхом сплати єдиного внеску осіб, які досягли 16-річного віку і не належать до платників єдиного внеску, визначених законом. Це зокрема і громадяни України, які працюють або постійно проживають, за межами України.

З метою вирішення проблеми легального працевлаштування громадян України на території інших держав та забезпечення їхнього соціального захисту Мінсоцполітики

в рамках покладених на нього повноважень створило систему ліцензування посередницької діяльності з працевлаштування за кордоном. На жаль, послугами ліцензованих структур, які надають посередницькі послуги і послуги з працевлаштування за кордоном, користується лише незначна кількість наших громадян, щорічно це близько 5% від загальної чисельності трудових мігрантів.

Проведення державної політики щодо українців, які проживають та працюють за межами України, зміцнення їхніх зв'язків із батьківщиною, задоволення їхніх національно-культурних потреб здійснюється в рамках Державної програми співпраці з закордонними українцями до 2015 року. Також заходи Державної програми спрямовані і на використання інтелектуального, культурного та духовного потенціалу закордонних українців для розвитку нашої держави, утвердження позитивного міжнародного іміджу України.

Цілком зрозуміло, що успішне врегулювання і подолання тих викликів, які перед нами постали у міграційній сфері, можливе за умови поєднання зусиль влади і української спільноти, в тому числі представників тих громад, які представляють інтереси українських трудових мігрантів.

ЯРОСЛАВ БАРАН

ЗАСТУПНИК ДИРЕКТОРА
ДЕПАРТАМЕНТУ ЗВ'ЯЗКІВ
ІЗ ЗАКОРДОННИМ УКРАЇНСТВОМ
ТА КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА
МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ
СПРАВ УКРАЇНИ

ПОЛІТИКА ТА МАЙБУТНІ ПЛАНИ УРЯДУ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ

Одним з ключових завдань Міністерства закордонних справ у культурно-гуманітарній сфері є підтримка зв'язків із українцями за кордоном, сприяння задоволенню їхніх культурних, мовних та освітніх потреб, зміцненню зв'язків із батьківщиною. Налагодження дієвої співпраці із закордонними українцями є одним із основних пріоритетів зовнішньої політики Української Держави. Це підтвердили підсумки V Всесвітнього форуму українців, що відбувся в серпні 2011 року в Києві. Вони також засвідчили, що закордонне українство є впли-

вовою силою, здатною сприяти прискоренню процесів європейської інтеграції України, утвердженню позитивного міжнародного іміджу нашої держави.

На виконання доручення Президента України Кабінет Міністрів України 18 липня 2012 року затвердив Державну програму співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року. Важливим аспектом цієї програми є те, що в її підготовці, разом із центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, брали безпосередню участь представники закордонного українства.

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Зокрема, у Програмі було враховано побажання, висловлені закордонними українцями під час V Всесвітнього форуму українців.

Концептуально Програма спрямована на поглиблення співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади України із закордонними українцями з метою збереження їхньої національно-культурної ідентичності та використання значного інтелектуального, культурного та духовного потенціалу закордонного українства у справі утвердження позитивного іміджу України у світі.

Паралельно з підготовкою проекту Державної програми до 2015 року продовжувалася робота із забезпечення потреб закордонного українства. У лютому 2012 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову, де визначено порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті на реалізацію заходів співпраці з українцями, які проживають за межами України.

Слід згадати, зокрема, про підготовчі роботи до спорудження у Вашингтоні пам'ятника жертвам Голодомору 1932-1933 років в Україні; надання фінансової підтримки українським громадам Польщі та Словаччини для підготовки проектно-кошторисної документації та проведення ремонту Українського народного дому в Перемишлі та Центру української культури в Пряшеві; фінансову підтримку для проведення закордонним українцями науково-освітніх та культурно-мистецьких заходів; сприяння розвитку медійної мережі української громади

Росії; забезпечення сучасною оргтехнікою Ризької української школи; виготовлення бланків посвідчення закордонного українця тощо. Всі ці проекти мають дуже важливе значення для мільйонів українців, які проживають в інших країнах світу, сприяють забезпеченню їхніх національно-культурних потреб та зміцненню зв'язків з етнічною батьківщиною.

Виконання Державної програми безпосередньо залежить від фінансового забезпечення, перш за все за рахунок коштів державного бюджету. Виходячи з досвіду практичної реалізації Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року, у новій Програмі максимально враховані пропозиції організацій закордонних українців. Йдеться про фінансування за рахунок держбюджету заходів, які планують проводити українські організації за кордоном.

У Державному бюджеті України на 2013 рік на реалізацію бюджетної програми «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України» Міністерству закордонних справ передбачено 4,077 млн гривень.

МЗС проведено зустрічі з керівництвом Української Всесвітньої Координаційної Ради задля визначення найбільш пріоритетних проектів закордонних громад, які можуть бути профінансовані в межах передбачених для Міністерства коштів.

Наше щоденне спілкування з українськими громадами у різних країнах світу свідчить про

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

те, що закордонні українці потребують постійної допомоги з боку України. З цією метою, за участі Міністерства закордонних справ, Верховною Радою України було схвалено нову редакцію Закону України «Про правовий статус закордонних українців», яка набула чинності в червні 2012 року та надає низку пільг особам, що мають статус закордонного українця. Йдеться, зокрема, про право працювати або проводити іншу трудову діяльність на підставах і в порядку, встановленому для громадян України, надання для закордонних українців щорічних квот прийому до вищих навчальних закладів в межах обсягів державного замовлення тощо.

Ще одним важливим інструментом співробітництва нашої держави зі світовим українством є Національна комісія з питань закордонних українців, яка ухвалює рішення про надання цього статусу нашим співвітчизникам за кордоном. Станом на сьогодні число іноземців та осіб без громадянства, яким було надано статус «закордонного українця», становить 7060 осіб з 54 країн світу.

Зовнішньополітичне відомство у межах своєї компетенції надає підтримку ініційованому Міністерством освіти і науки України проекту Міжнародної української школи (МУШ). У рамках цього проекту понад 5,5 тис. українських учнів пройшли атестацію для вступу до вищих навчальних закладів нашої держави. Цей проект виконує надзвичайно важливу функцію містка між українською молоддю в інших державах світу та Україною. Дипломатичні представництва України за кордоном сприяють

інформуванню громадян України за кордоном про можливість отримання української освіти дистанційно або в українських осередках зарубіжжя.

Розвиток українського шкільництва за кордоном забезпечує потреби не лише закордонних українців, але також українських трудових мігрантів та їхніх дітей. Таким чином зовнішньополітичне відомство намагається підтримати якомога ширші кола українців, які постійно чи тимчасово перебувають за межами нашої держави.

Посилення співпраці із українцями за кордоном набуває для України особливого значення у зв'язку із підготовкою до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Просування нашої держави шляхом євроінтеграції потребує всебічної підтримки, у тому числі з боку українських громад у країнах-членах ЄС.

Протягом останніх місяців українські громади у низці європейських країн оприлюднили заяви, в яких звернулися до керівників цих держав, урядовців та парламентарів із закликом надати підтримку європейській інтеграції нашої держави. Від імені зовнішньополітичного відомства хотів би висловити глибоку вдячність усім тим, хто докладає зусиль для забезпечення європейського майбутнього України.

Міністерство закордонних справ й надалі робитиме все від нього залежне для надання всебічної підтримки закордонним українцям у забезпеченні їхніх культурних, освітніх та мовних потреб та зміцненні їх зв'язків з етнічною батьківщиною.

**ОКСАНА
П'ЯТКОВСЬКА**

НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК
МІЖНАРОДНОГО ІНСТИТУТУ
ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ ТА ЗВ'ЯЗКІВ
ІЗ ДІАСПОРОЮ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

**КОНСОЛІДАЦІЯ ДЕРЖАВИ
ТА ДІАСПОРИ: СВІТОВИЙ
ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ**

Сьогодні існує ряд чинників та механізмів консолідації суспільств, якими активно послуговуються у багатьох країнах світу. Проте питання співпраці та взаємодії держави та діаспори й надалі залишається поза контекстом внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави, яка в сучасному глобалізованому світі зазнає змін, зумовлених потужними міграційними процесами.

Міграцію розглядають як одне із визначальних питань, що характеризує ХХІ століття. Адже це явище є основною та неминучою

складовою економічного та соціального життя кожної держави, і, якщо нею правильно керувати, вона може бути вигідною як для окремих осіб, так і для суспільств. За твердженням Міжнародної організації з міграції та Інституту міграційної політики, держави, що мають великі діаспори, приділяють значну увагу їхньому внеску у розвиток своїх країн походження. Окреслено значення діаспори як джерела грошових трансфертів, філантропії, інвестиційних надходжень, а також рушіїв розвитку туристичного сек-

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

тору та зростання людського капіталу. Численні уряди у світі констатують, що успіх зростатиме зі встановленням продуктивних партнерських зв'язків із діаспорними громадами як у країнах проживання, так і країнах походження. Світова практика засвідчує, що при формуванні політики взаємодії держави та її діаспори слід дати відповідь на питання: хто? (є діаспорою); де? (локалізована діаспора); як? (залучити діаспору для розвитку); для чого? (очікуваний результат від співпраці з діаспорою). Уряди багатьох країн ставлять за мету мобілізувати діаспору шляхом залучення та активного використання людського, соціального, фінансового, культурного, політичного капіталу.

В інвестиційній політиці багатьох держав пріоритетним напрямом є сприяння вливанню в економіку від діаспори, спираючись на тезу про те, що гуманітарна програма допомоги країнам свого походження, не підкріплена діловою та інвестиційною програмами, не є ефективною та успішною. Іншими словами: гуманітарна допомога без інвестицій є безвідповідальною стратегією. Вплив таких інвестицій розцінюється однозначно як позитивний, оскільки вони є каталізаторами розвитку, сприяють підвищенню продуктивності праці, передачі знань, навиків набутих у країнах проживання, стимулюють налагодження співпраці між підприємствами, якими володіє діаспора на еміграції, та зупиняють відтік інтелектуальної сили за кордон, оскільки

створюють робочі місця і запроваджують новітні технології тощо. Як зазначають міжнародні експерти, мотиваційним фактором для інвестицій діаспори є не лише прибуток, а й ностальгічні почуття, етнічні зв'язки, збережена національна ідентичність, бажання приєднатися до розвитку рідних країн. У зв'язку з цим затверджуються законодавчі акти, спрямовані на покращення інвестиційного клімату, зміни у системі оподаткування та візовому режимі, митних правил тощо.

Україну, поза сумнівами, можна зарахувати до країн з найчисленнішою діаспорою. Попри наявність нормативно-правових актів, які лежать в основі співпраці держави та діаспори, існує ряд важливих проблем, що перешкоджають розвитку взаємодії зі світовим українством: відсутність єдиного державного органу, недосконалість законодавчої бази та інституційного забезпечення співпраці із українцями за кордоном; відсутність програми збереження національної ідентичності; комплекс проблем, пов'язаних із трудовою міграцією, тощо.

Україні як молодій державі у питанні взаємодії з діаспорою необхідно базуватися на постулаті, що українська діаспора – це інтегральна частина держави. У зв'язку з цим необхідно вивчити світовий досвід взаємодії з діаспорою та механізми співпраці, розробити стратегію співпраці з діаспорою як державо-творчого фактору, поєднуючи капітал вмінь та знань на синергетичній основі, визнати напрям роботи з діаспорою як стратегічний.

ТЕТЯНА КУЗИК

ГОЛОВА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ
УКРАЇНСЬКИХ АСОЦІАЦІЙ ІТАЛІЇ,
РАДНИК З ПИТАНЬ
КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ
МІСЬКОЇ РАДИ РИМА

ПРОБЛЕМИ АСОЦІАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЗА КОРДОНОМ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

На території Італії, за даними Італійського інституту статистики, врегульовано перебувають 5 млн мігрантів 186 національностей, з яких 56% – жінки. На сьогодні Італія посідає друге місце після Російської Федерації серед країн спрямування українських трудових мігрантів. Українці в Італії посідають п'яте місце серед мігрантських громад. До Італії традиційно спрямований великий потік жіночої міграції, що становить 81,5%. Середній вік українців у Італії – 45 років. Це переважно жінки з дорослими дітьми, або молоді бабусі, які приїжджають до Італії з метою фінансового забезпечення сім'ї. Найбільше українок є домогосподарками по догляду за людьми похилого віку та дітьми в італійських сім'ях.

Вони становлять 10,4% людей всіх націй, які займаються цією роботою в Італії.

Дані останнього перепису населення говорять про те, що в Італії перебувають 218 тис. українців, 177 тис. з яких – жінки. Тільки в 2011 році було зареєстровано 1467 змішаних шлюбів українок з громадянами Італії і лише 213 – з українськими громадянами.

У ситуації відсутності договорів страхування та соціального захисту, укладення двосторонньої міждержавної угоди про соціальний захист та працевлаштування громадян України в Італії дало б змогу значною мірою

ДРУГА МОДЕРОВАНА ДИСКУСІЯ «ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ДО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

покращити ситуацію з дотриманням прав наших співвітчизників.

Українська громада за кордоном може відіграти одну з важливих ролей у процесі європейської та світової інтеграції України. Якнайкраще цьому міг би посприяти приклад італійського Парламенту, за яким українці, які проживають за кордоном, отримали би змогу балотуватися в депутати Верховної Ради. Дуже важливим домогтися права як активно-го, так і пасивного голосу українських мігрантів на парламентських виборах.

Залучення до роботи у посольствах українців, що постійно проживають в країні та є компетентними у громадській роботі, збагатить колектив дипломатичних працівників досвідом та знаннями структур місцевих організацій та інституцій, та забезпечить безперервність у роботі, адже більшість голів громадських організацій вже десятиліттями живуть в країнах перебування.

Дуже важливою є співпраця українських громадян з місцевими органами влади країн перебування та їх залучення до виборів у місцеві органи влади. Робота у Міській раді міста Рима іноземним радником з питань країн Східної Європи дала мені неоціненний досвід політичної роботи та можливість вивчити систему та організацію роботи в Міській раді.

Потрібно створити стратегічну програму об'єднання українських організацій, якою безпосередньо повинна займатись Рада

українців за кордоном при Кабінеті Міністрів України разом з УВКР, СКУ, товариством «Україна–Світ» та Міжнародною організацією з міграції. Необхідно створити інтерактивну сторінку на базі сайту УВКР, яку організації всіх країн могли би самі доповнювати.

Серед опитаних українців за кордоном понад 70% мають по одній або по дві дитини. Дуже важливим є державне забезпечення діяльності української школи дистанційного навчання українських дітей за кордоном на базі «Міжнародної української школи» Міністерства освіти та науки України, а також створення дитячих садків для дітей-українців.

Вважаю, що досвід співпраці Міжнародної організації з міграції, Міністерства закордонних справ Італії та Асоціації українських жінок – робітниць в Італії за програмою проекту інтернаціональної кооперації «Матері на дистанції» протягом всього 2010 року, під час якого було підписано Угоду співпраці різних інституцій та організацій України та Італії, проведено соціологічне дослідження української громади, ряд конференцій в Києві, Римі та в Чернівцях, а також комп'ютерні курси інформатики та системи спілкування на віддалі Skype для українських жінок в Італії та для їхніх дітей в школах України, є надзвичайно важливим. Сподіваюся, що це – тільки перший крок у подальшому розроблені програми на рівні Європейського Союзу у співпраці з місцевими органами влади обох країн.

ВІКТОР ГІРЖОВ

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР
УКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСУ РОСІЇ

ПРОБЛЕМИ АСОЦІАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЗА КОРДОНОМ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

У Російській Федерації, на відміну від інших спільнот мігрантів, українці більш розпорошені, їм бракує організації, фінансування та уваги до проблем трудових мігрантів.

Український Конгрес Росії тісно співпрацює з Посольством України в Росії, Національним культурним центром України в Москві, Бібліотекою української літератури в Москві, ми запрошуємо приїжджих на свої заходи та до бібліотек для ознайомлення з українською періодикою. Щомісяця на наших сайтах розміщуємо дайджест «Гарячі сторінки української преси». Допомогаємо мігрантам також у безпосередніх контактах, коли люди до нас звертаються з тих чи інших нагальних питань. Основний напрям, на який слід звернути увагу – інформаційно-консультативна допомога приїжджим з України.

Росія завжди була зацікавлена в українських трудових мігрантах через близькість поведінкової культури, менталітету, мови. А от українцю через цю близькість складніше зберегти себе в Росії, асиміляційний вплив неминуче буде дуже сильним.

У Росії, зокрема в Москві, немає українських шкіл та українських класів. Є лише недільні школи, де вивчаються українознавчі дисципліни (факультативно). Це великий недолік, адже багато українських трудових мігрантів могли б забрати до себе дітей, не було б розриву в навчанні та вихованні.

З іншого боку, важливо розуміти таке поняття, як «гіперадаптація», коли людина легалізувала своє перебування у початково нетиповому для неї мовному, етнічному, соціальному середовищі, і, прагнучи до зміцнення свого статусу, відмовляється від усього, що пов'язує її з минулим. Однак з часом усвідомлення власної приналежності до конкретного народу знову може стати важливою складовою самовизначення людини. Для цього етнічна батьківщина повинна стати конкурентоспроможною в світі, мати позитивний імідж у всіх сферах державного та суспільного життя. Тоді стане можливою активна реєміграція.

Українців у Росії (за переписом 2010 року) – 1 млн 930 тис. За переписом 2002 року було 2 млн 940 тис. Насправді ж – близько 10 млн.

Вони – третя за чисельністю етнічна група (після росіян і татар) і другий за чисельністю етнос, що не має своєї власної території в РФ. Проживають переважно на Далекому Сході (Зелений Клин), на Кубані (Малиновий Клин), в Сибіру (Сірий Клин), Москві, Санкт-Петербурзі. Компактне проживання в Башкортостані, Татарстані, Омській області (українські села).

Для кращого збереження національної і культурної ідентичності українців у Росії, а також для сприяння їх поверненню до України необхідно, щоб український Уряд забезпечив соціальні та пенсійні гарантії для трудових мігрантів, надавав регулярну інформаційну підтримку щодо проблем, з якими стикаються українці за кордоном, а також покращив стратегію управління міграційними процесами.

УКРАЇНА ТА СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО: РОЗБУДОВА ЕФЕКТИВНОГО ПАРТНЕРСТВА ЗАРАДИ РОЗВИТКУ КИЇВ, 23 ТРАВНЯ 2013

Пані Ірина Сушко, «Європа без бар'єрів»

Виставка, підготовлена Асоціацією «Україна–Світ» у кулуарах, продемонструвала багатство культури української діаспори

Пан Олексій Позняк, Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, та представник Африканської Ради пан Мохаммед Аббашер

Пані Алла Атаманенко, Директор Інституту дослідження української діаспори, модерує дискусію

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Потенціал української діаспори сприяє соціально-економічному розвитку величезний. Однак з метою вивчення потенціалу і більш активного залучення діаспори до процесу розвитку, Уряд України повинен ефективніше працювати над вирішенням проблем, які постають перед українськими громадянами за кордоном, зокрема:

- «втрата мізків» – кваліфіковані українці працюють за кордоном без належного визнання їхніх професійних навичок;
- діти, які залишилися вдома без батьків, родини як групи ризику;
- відсутність адекватної системи соціального захисту в країнах призначення;
- відсутність належного контролю за роботою приватних кадрових агентств;
- захист трудових мігрантів за кордоном;
- інтеграція громад діаспори за кордоном;
- збереження культурної самобутності та мови.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

1. Діаспора може зробити ефективний внесок у країну свого походження, тільки володіючи повноцінними гарантіями у країні призначення. Тому потрібно удосконалити систему управління міграцією, продовжувати роботу в напрямі підписання двосторонніх угод щодо працевлаштування та соціального забез-

печення з країнами проживання найбільших українських громад.

2. Необхідно отримати точну інформацію про діаспору, кількість представників діаспори, географію її проживання, для того щоб розробити ефективні програми із забезпечення потреб членів діаспори і заохочення їхньої участі у розвитку України.

- Необхідно провести всебічне вивчення діаспори до початку розробки стратегічного підходу і формулювання політики залучення вкладів діаспори в економіку.
- Необхідно надавати потужнішу допомогу щодо інвестування заощаджень діаспори, а також надавати кращу підтримку українським громадянам за кордоном.
- Цілком доцільним є створення бази даних власників бізнесу у діаспорі.

3. Потрібне залучення органів місцевого самоврядування до розвитку місцевого бізнесу, оскільки діаспора може інвестувати в окремі регіони і сектори на регіональному або місцевому рівнях. Органи місцевого самоврядування повинні ініціювати діяльність і займатися стратегічним плануванням залучення діаспори та її ресурсів.

4. Сприйняття бізнес-середовища в Україні є перешкодою для інвестицій діаспори, а також для інших прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

- Необхідно докласти більше зусиль для того, щоб поінформувати діаспору про конкретні можливості для інвестицій в Україну, а також надати точну інформацію про потенційний прибуток.
- Потрібно розробити систему організації і проведення тренінгів із ефективного використання зароблених коштів.
- Як і раніше, існують побоювання щодо корупції та відсутності безпеки у фінансовому секторі. Уряду України необхідно формувати відповідний прозорий інвестиційний клімат, разом зі створенням прозорості процесу ведення бізнесу.

5. Знання, навички і відносини (наприклад, трудова етика), яких було набуто за кордоном, відіграють важливу роль у стимулюванні економічного зростання. Мають бути розроблені програми, які заохочують залучення людського капіталу та фінансової підтримки з боку діаспори.

6. Грошові перекази відіграють важливу роль в економіці України, втім використовуються здебільшого для споживання, таким чином, не здійснюють примножуючий вплив на економіку країни.

Розміри заощаджень трудових мігрантів є вищими, ніж грошові перекази, і мають розглядатися як потенційні інвестиції, які будуть мати потужніший вплив на економічний сектор.

7. Необхідно забезпечити ефективнішу координацію зусиль різних учасників для того, щоб полегшити розробку спільної стратегії.

- Приватний сектор буде грати важливу роль у будь-яких програмах або планах, розроблених для заохочення інвестицій діаспори.
- Державно-приватне партнерство стане важливим механізмом для розробки програм і політики.
- Уряд та фінансовий сектор мають працювати разом, щоб знизити витрати на фінансові трансфери.

8. Потрібно удосконалити координацію діяльності між установами в країнах призначення та громадах походження.

9. Потенційні донори повинні бути залучені для поліпшення досліджень у сфері міграції, діаспор та розвитку.

10. Повинна бути створена відповідальна установа (міністерство, управління тощо) для координації програм і заходів, пов'язаних з участю діаспори у розвитку.

**ПРЕДСТАВНИЦТВО
МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
З МІГРАЦІЇ (МОМ) В УКРАЇНІ**

вул. Михайлівська, 8, Київ 01001, Україна

тел.: +38 044 568 50 15

факс: +38 044 568 50 16

iomkiiev@iom.int

www.iom.org.ua

www.facebook.com/IOM.Ukraine